

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

CERTAMENX.

IRODALOM-, KÖNYVTÁR-, NYELVÉSZET-
ÉS FORDÍTÁSTUDOMÁNY
TÖRTÉNELEM, MŰVÉSZETTÖRTÉNET

2023

CERTAMEN X.

ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNY NAPJÁN
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET
I. SZAKOSZTÁLYÁBAN

Szerkesztette
EGYED Emese, PAKÓ László, WEISZ Attila

Kolozsvár, 2023

A kötet megjelenését támogatták:

Szerkesztette: Egyed Emese, Pakó László, Weisz Attila
A Misszió, szentség, megtelepedés-tömb szerkesztésében közreműködött:
Lupescu Makó Mária

© Szerzők, 2023

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2023

Kiadja az Erdélyi Múzeum-Egyesület
Felelős kiadó: Biró Annamária

A tanulmányok szövegét korrektúrázta: András Zselyke
Tördelőszerkesztő: Virág Péter
Borítóterv: Idea Plus

Nyomdai munkálatok: F&F INTERNATIONAL Kft., Gyergyószentmiklós
Felelős vezető: Ambrus Enikő ügyvezető igazgató

DOI: 10.51384/cert-10
ISSN 2393 – 4328

TARTALOM

Bevezető	9
Introduction	
Introducere	

I. IRODALOM-, KÖNYVTÁR-, NYELVÉSZET- ÉS FORDÍTÁSTUDOMÁNY

FARMATI Anna

Egyénített olvasmányok a 16. századi Erdélyben. A Székelyudvarhelyi kódex első három szövegéről	15
Personalized Lectures in the 16 th Century Transylvania	
Lecturi individualizate în Transilvania secolului al XVI-lea	

LUFFY Katalin

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a kolozsvári Egyetemi Könyvtár régi magyar könyvtárlományának készülő katalógusáról	29
On the Upcoming Catalogue of Old Hungarian Books from the Collections of the Transylvanian Museum Society and the University Library of Cluj	
Despre catalogul în lucru al cărții vechi maghiare din fondurile Societății Muzeului Ardelean și Bibliotecii Universitare din Cluj	

TAMÁSNÉ SZABÓ Csilla

Rozsnyai Irénke, a magánlírát művelő autonóm szerző	55
Irénke Rozsnyai, the Autonomous Folk Poet	
Irénke Rozsnyai, poet popular autonom	

SZAJBÉLY Mihály

Szinnyei, a gondos, Jókai, a pontatlan. Gondolatfutamok Esterházytól az élc lapokon át Miss Maryig	91
Szinnyei, the Accurate One, Jókai, the Inaccurate One. Races of Thoughts from Esterhazy via the Satirical Press to Miss Mary	
Szinnyei, cel punctual, Jókai, cel inexact. Curse de idei de la Esterházy prin presa satirică până la Miss Mary	

ALBU-BALOGH Andrea

Európai szem és erdélyi lélek, avagy az erdélyiségkérdés Karácsony Benő műveiben.....	111
European Eyes and Transylvanian Soul, or the Question of the Transylvanism in the Works of Benő Karácsony	
Privire europeană și suflet ardelean, sau problematica transilvanismului literar în lucrările lui Benő Karácsony	

SZENKOVICS Enikő

Franz Hodjak esete az <i>Echinosszal</i> . A háromnyelvű lap legtöbbet publikált német írója	129
--	-----

The Case of Franz Hodjak with *The Echinox*. The Most Published German Author of the Trilingual Magazine
 Cazul lui Franz Hodjak cu revista *Echinox*. Autorul german cu cele mai multe publicații în această revistă trilingvă

TAPODI Zsuzsa–PIELDNER Judit

„Befogad és kitaszít a világ.” A sajtától az egyetemesig Tompa Andrea *Haza* című regényében 145
 “Welcomed Gladly, and Spurned by Everyone”. From the Private to the Universal in Andrea Tompa’s *Home*
 „Primit frumos, zgonit de fiecare”. De la personal la universal în romanul *Acasă* de Andrea Tompa

DOMOKOS Johanna

Multiple Interpretations Due to Zero Type Code-Switching..... 163
 Nullatípusú kódváltásból eredő értelmezési lehetőségek
 Posibilități de interpretare rezultate din comutarea codului de tip zero

II. TÖRTÉNELEM

Misszió, szentség, megtelepedés.

A 800 éves magyar Domonkos-rendtartomány a középkorban

DEÁK Hedvig

Praedicator gratiae. Források Szent Domonkos életéről 175
Praedicator gratiae. Sources on the Life of Saint Dominic
Praedicator gratiae. Surse privind viața Sfântului Dominic

FARMATI Anna

A Domonkos-kódex exemplumai – műfajkeveredés, képszerkezet..... 191
 Exempla of the Dominican Codex – Genre Mixing, Image Structure
 Modele (pilde) din Codicele Dominican – amestec de genuri, structură de imagine

Marie-Madeleine de CEVINS

A Domonkos-rend konfraternitásáról a középkori Magyarországon 201
 About the Spiritual Confraternity of the Dominican Order in Medieval Hungary
 Despre confraternitatea Ordinului dominican din Ungaria medievală

F. ROMHÁNYI Beatrix

A kun püspökségtől a firenzei unióig, avagy a domonkos misszió változó keretei... 225
 From the Cuman Bishopric to the Union of Florence, or the Changing Framework of the Dominican Mission
 De la Episcopia Cumaniei la Uniunea de la Florența, ori cadrul schimbător al misiunii Ordinului dominican

ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs

A Domonkos-rend kolostorhálózata a középkori Magyarországon.
 Történeti és topográfiai rekonstrukció 235

The Monastery Network of the Dominican Order in Medieval Hungary
Rețeaua de mănăstiri a Ordinului dominican în Ungaria medievală

Intézmények, társadalom és művelődés a régi Erdélyben

W. Kovács András

A 15. századi erdélyi tartománygyűlésekről. I. (1416–1479).....253
On the Transylvanian Provincial Assemblies of the 15th Century. I. (1416–1479)
Despre adunările provinciale transilvănene din secolul al XV-lea. I. (1416–1479)

Szász Anikó

A mezővárosi előjárók feladatköréről Erdély hét vármegyéjében (1540–1600) ...301
On the Duties of the Town Magistrates in the Seven Transylvanian Counties (1540–1600)
Despre atribuțiile autorităților din târgurile celor șapte comitate transilvănene (1540–1600)

PETNEHÁZI Gábor

„Ut tantus thesaurus ex tenebris in lucem hominum prodeat”.
Szamosközy István és a *Rerum Ungaricarum libri*321
„Ut tantus thesaurus ex tenebris in lucem hominum prodeat”. István Szamosközy and the
Rerum Ungaricarum libri
„Ut tantus thesaurus ex tenebris in lucem hominum prodeat”. István Szamosközy și
Rerum Ungaricarum libri

KASZA Péter

Egy felesleges Erdély-történet? Bethlen Farkas históriájának jelentőségéről343
A Redundant History of Transylvania? The Significance of Farkas Bethlen's History
O inutilă istorie a Transilvaniei? Despre importanța *Istoriei* lui Wolfgang Bethlen

RESTÁS Attila

A főúri kegyes élet reprezentációja: Szentjóni Nagy István halotti prédikációi
cegei Wass György és Wass Ágnes felett (1705)357
The Representation of the Devotional Life of Nobility: István Szentjóni Nagy's Funeral
Sermons on György and Ágnes Wass de Țaga (1705)
Reprezentarea vieții devoționale nobiliare. Predicile funerare ale lui István Szentjóni Nagy
rostate la ceremoniile funerare ale lui György și Ágnes Wass de Țaga (1705)

SÜTŐ Kálmán Zsolt

Ítélet-végrehajtók és ítélet-végrehajtás Nagybányán a 17–18. században387
Executioners and Executions in Baia Mare (Nagybánya) in the 17th and 18th Centuries
Călăii și executarea sentințelor în Baia Mare în secolele XVII–XVIII

III. MŰVÉSZETTÖRTÉNET

KÓNYA Anna

A medgyesi ún. Mária-torony kápolnájának falképtriptichonja409
The Wall Painting Triptych of the Chapel in the So-called “Tower of Mary” in Mediaș
Tripticul mural al capelei din așa-numitul „Turn al Mariei” din Mediaș

SZATHMÁRI Edina

A kolozsvári Szent Mihály-templom 1867–1869 közötti helyreállítása és annak előzményei.....	421
The Restoration of St. Michael's Parish Church in Cluj between 1867-1869 and Former Interventions	
Restaurarea bisericii Sfântul Mihail din Cluj între anii 1867-1869 și intervențiile precedente	

Gy. DÁVID Gyula

Egyházi műemlék-összeírások Dél-Erdélyben. Műemléki adatlapok az Erdélyi Református Egyházkerület kolozsvári levéltárában.....	441
Census of Church Monuments in Southern Transylvania	
Repertorizarea monumentelor bisericesti din Transilvania de sud	

Rövidítésjegyzék.....	467
Abbreviations	
Abrevieri	

Képmelléklet.....	469
Illustrations	
Ilustrații	

A FŐÚRI KEGYES ÉLET REPREZENTÁCIÓJA: SZENTJÓBI NAGY ISTVÁN HALOTTI PRÉDIKÁCIÓI CEGEI WASS GYÖRGY ÉS WASS ÁGNES FELETT (1705)

Kulcsszavak: *kézirat; halotti beszéd; kora újkor; kegyesség; Szentjóbi Nagy István; cegei Wass család*

Tanulmányom középpontjában az áll, hogy Szentjóbi Nagy István 1705-ben ifjabbik cegei Wass György és testvére, Ágnes felett elmondott halotti prédikációjában miként reflektál a mindennapi kegyességre két erdélyi főúri személy életében. Bár a halotti beszédek kutatásának a magyar tudományosságban is van már hagyománya, a kora újkor viszonylatában teljesebb áttekintéssel csak a magyar nyelvű, nyomtatott beszédekről rendelkezünk.¹ Az idegen nyelvű vagy kéziratos anyag még mindig kevésbé ismert és kevésbé kiaknázott forráscsoportot képez. A funerációs alkalmakhoz kapcsolódó, fennmaradt források vizsgálata több tudományág érdeklődési körébe is vág, így az irodalom- és a művészettörténet művelői mellett a történészek érdeklődését is felkeltette.² Jelen közlemény ugyanakkor – a most feltárt kézirat novumán túl – jó alkalmat szolgál az Erdélyi Múzeum-Egyesület jótevőinek, a cegei gróf Wass család két kora újkori tagjának az emlékezetbe idézésére.

Ami a forrást illeti, Szentjóbi Nagy István református lelkész halotti prédikációit, nyolcadrét alakú magyar nyelvű füzetben, jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár kéziratára őrzi.³ A kézirat vándorlásáról annyit lehet tudni, amennyit a piszkozatlap bejegyzése elárul: „Horovitz Fülöp antiquariustól 1886. július elsején két, azaz 2 ft-ért vétetett meg.”

* RESTÁS Attila (1968), PhD, irodalomtörténész, tudományos munkatárs, Magyarságkutató Intézet, Budapest, keckermann.b@gmail.com

1 KECSKEMÉTI GÁBOR: *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században*. Universitas, Bp., 1998 (Historia Litteraria 5); LUFFY Katalin: „Romlás építőinek fognak neveztetni”. *Prédikátori szerepek és alkalmi beszédek az Erdélyi Fejedelemség válsága idején*. Debreceni Egyetemi, Debrecen, 2015 (Csokonai Könyvtár 56).

2 KECSKEMÉTI GÁBOR: *A kora újkori magyarországi prédikációirodalom kutatásának eredményei és jövőbeni irányai*. Studia Litteraria LII(2013). 3–4. sz. 13–14.

3 Jelzete: Oct. Hung. 422.

A prédikációk szerzőjét, Szentjóni István református lelkipásztort „1677–1722 között bekebelezték” a Görgényi egyházmegyébe.⁴ Tanulmányait Kolozsváron végezte, ahol 1668 előtt subscribált. Gyaluban (1669) volt mester, Kolozsborsán (1681–1683) és Császáriban (1695) lelkipásztor. 1709-ben még itt szolgált, majd a Görgényi egyházmegyébe ment.⁵ Azt, hogy Gyaluból távozva Nagysajón is volt pap, Herepei János vetette fel, amikor idézte idős Szentjóni fiának 1724-ben tett tanúvallomását.⁶ 1732. december 28-án ez az ifjabbik Szentjóni István tűnik fel Wass László naplójában, amikor Császáriban a két nappal azelőtt született Wass Ágnest „keresztelte peniglen meg ide való praedikátor, tiszteletes komám Szentjóni uram ő kegyelme”.⁷ Egy 1736. november 26-i bejegyzés szerint pedig a naplóírónak Palkó nevű fiát keresztelte meg a „császári praedicator tiszteletes Martonfalvi, és ide való praedicator tiszteletes Szentjóni uramék jelenlétekben” Cegében.⁸ Mivel 1724-ben édesapját már néhaiként említi, feltételezhető, hogy az 1730-as években az ugyancsak a Wass család szárnyai alatt szolgáló személy az „idősbik Sz. Jóni N. István” fia lehetett.

Visszatérve a temetési szertartásra megfigyelhető, hogy annak részleteire nincs utalás a prédikációkban. A testvérpár elhalálozása és a Császáriban lévő templomban való eltemetése között közel két esztendő telt el. A korabeli források alapján a vég-tisztesség megadása nagy társadalmi eseménynek számított, melyen a környékbeli birtokos és rokon családok nagy számban jelentek meg, legalábbis békeidőben. Az 1705-ös esztendő azonban az ilyen összejöveteleknek nem kedvezett. Ennek ellenére mégis „az igen szomorú alkalmatossággal ez Úrban kimúlt atyafiaknak ez helyben utolsó tisztességekre szép felesen felgyülekeztek”. Abból, ahogyan a lelkész megszólítja a résztvevőket – „Végezetre fordítom már szómat te read is, Tekintetes, Méltóságos, Nagyságos úri és nemesi, felső, közép és alsó renden lévő tisztességes férfiakból és tiszta, kegyes életet élő úri s nemesi és közép és alsó renden lévő tisztességes asszonyi állatokból álló Szent gyülekezet!”⁹ – feltételezhetjük, hogy sokan vettek részt az eseményen.

4 Ősz Sándor Előd: *A Görgényi Református Egyházmegye történeti névtára a kezdetektől 1848-ig*. Gondolat, Bp., 2013. 163 (417. szám).

5 Ősz Sándor Elődnek köszönöm, hogy kéziratos gyűjtésének az adatait rendelkezésemre bocsátotta.

6 „...néhai üdvözült édes atyám lévén az néhai Mgos Úrnak Kemény János uramk eo Ngák egy néhány esztendőkhig papja.” HEREPEI JÁNOS: *A kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából = Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. III. Szerk. KESERŰ Bálint. JATE, Bp.–Szeged, 1971. 337.

7 *Czegei Wass György és Wass László naplói, 1659–1739*. Közli NAGY Gyula. Bp., 1896 (Monumenta Hungariae Historica. Scriptores 35 – a továbbiakban *Czegei Wass György és Wass László naplói*). 565.

8 Uo. 597.

9 Függelék. 18^r–19^v.

Jelesebb elhunytak fölött általában több helyszínen, több lelkész által, több prédikáció is elhangozhatott. Emellett világi orációk esetén szokás volt az elhunyt laudálása magyar és latin nyelven egyaránt. Míg az egyházi beszéd elsődleges célja az isteni tanítás magyarázata volt, addig a világi orációban általában a halott családjának a reprezentációs igényei jutottak kifejezésre.¹⁰ Péter Katalinnak és kutatócsoportjának figyelme például azért fordult a halotti beszédek felé, mert azok segítségével a hazai arisztokrácia rokoni kapcsolatainak a feltérképezését remélték.¹¹ Szentjóni beszéde azonban nem tér ki a Wass család származásának bemutatására, az ősök érdemeinek felsorolására vagy az elhunytak világi érdemeinek dicséretére. Talán a temetésen elhangozhatott ilyen világi oráció is, azonban a szövegben erre nincsen utalás.

A szakirodalom arra is kitér, hogy hogyan változhatott a halotti beszédek szövege a médiumváltások során, azaz, hogy milyen viszony létezett az elhangzott beszéd és a leírt, esetleg nyomtatásban is megjelent mű között. A lelkész Szentjóni a prédikációk elé írt, *A kegyes olvasóhoz* szóló bevezetésében erre is kitér, és úgy tűnik, hogy – a temetési szertartás egyszerűségében élő, élőszóban elhangzó beszédén túl – kegyes olvasmányként ajánlja művét az özvegynek: „Tekintetes Asszonyom (vagy akárki, aki az egyes praedicatiókat olvasod vagy olvastatni hallod)! Ha ezekben tanál Kegyelmed (vagy más akárki) olyat, melyet éntőlem nem hallott Kegyelmed, vagy olyat nem tanál, amelyet hallott, azt az én együgyű, gyenge, csekély és feledékeny elmémnek tulajdonítsa. Mert azok énnálam csak subtilis ideában voltak először, és nagy részét azoknak csak elmémre függesztettem, kivált az applicatiókban. A görgényi praedicatiómnak a leírása pedig alkalmas időhaladékkal is lett azután, s megfelejtkeztem felele. Mindazáltal bátran mondom, hogy senki ezekben semmit olyat nem tanál, ami az hitnek reguláival ellenkeznék. Azért mind Kegyelmes, Tekintetes Asszonyom, mind más akárki bátran olvashatja, s élhet véle idvességéért. Amen!”¹² Szentjóni tehát a leírt változatot olvasásra vagy felolvasásra szánta a család, illetve a szélesebb nyilvánosság számára.

Mindkét prédikációt egy-egy rövid imádság előzi meg, amit a textus követ. Az első prédikációban: „Ezek azok, akik jöttek a nagy nyomorúságból, és megmosták az ő ruháikat, és megföhérítették ruháikat a Bárány vérében etc.” (Apoc 7:14–17). A másodikban: „Vajha eszesek volnának, megértenék ezt, és meggondolnák az ő utolsó végüket” (Deutr 32:29).¹³ Majd egy rövid bevezetés (*exordium*) – ezeket a szerkezeti egységeket a lapszálon is feltünteti –, valamint a beszéd célja (*scopus*) következik:

10 LUFFY: *i. m.* 245–281.

11 Katalin PÉTER: *Die Leichenpredigt in Ungarn vom 16. bis zum 18. Jahrhundert: Der besondere Quellenwert der deutschen Predigt = Leichenpredigten als Quelle historischer Wissenschaften*. III. Hrsg. Rudolf LENZ. Schwarz, Marburg–Lahn, 1984. 347–360.

12 Függelék. 1^r.

13 Uo. 4^v, 20^r.

„melyben célja az irgalmas Istennek, hogy tudtunkra adja ő szent Felsége az ő híveinek világi sok nyomorúságokat etc.”¹⁴ Az Igét két részre (*partes*) osztja, és röviden magyarázza (*exegesis*).

Terjedelmes részben a tudomány vagy tanúság (*doctrina* vagy *documentum*), majd a tudomány hasznai következnek (*usus documenti*). Az első prédikáció ezek közül kettőt használ fel: a feddést (*usus redargutionis*) és az intést (*usus hortationis*). Az *usus*ok közül a második prédikáció hármat használ: az oktatót (*informatio*), a cáfolót (*refutatio*) és az intőt (*hortatio*). A szerkezeti elemek következetes jelölése megerősíti azt a föltételezést, hogy „a magyar nyelvű prédikációirodalomban mindennaposnak kellett lennie a szerkezeti egységek számontartásának”.¹⁵

Az utolsó szerkezeti egység a rá szabás (*applicatio*). Az első prédikációban így szól: „Végezetre, hogy az én együgyű elmémet s beszédemet fordítom az előttünk gyászos koporsókban fekvő, lelkekben már megboldogult két szerelmes atyafiakra, amaz régi tisztességes eredetével még ma is finylő Vas familiának két meghervadt ágaira, és meggondolom az ő világi életeket, nem egyébnek, hanem csak *nagy nyomorúságnak* tanálom, úgy annyéra, hogy akárki is a mennyei szentek között azt mondhatja méltán ma ő felölök is: *Ezek azok, akik jöttek az nagy nyomorúságból, és megmosták, s megfőjértették az ő ruhájokat a Báránynak vérében* etc.” Először az elhunyt Wass Györgyhöz, utána Wass Ágneshez fordul, majd a hátramaradtak közül az ifjabbik testvérhez, Wass Dánielhez és az özvegyhez, Sárpataki Erzsébethhez (akit a szövegben nem nevez meg), végül pedig a szertartáson megjelent gyászolókhoz.¹⁶ A második prédikáció rá szabása csak az özvegyhez szól: „Nevezetesen, tenéked szólok, Tekintetes Asszonyom! Ki valál életében néhai Tekintetes jó Uramnak szerelmes házastársa, keserves nyavalyájában igazán dajkája, s szenyvedésének társa. Sírással mód nélkül magadat ne törjed, hanem több vigasztalásid között, ez így legyen jeles vigasztalásod”.¹⁷

A prédikációk előtt Szentjóni utalást tesz önmagára, mint szerzőre, majd leírja a két beszéd előadásának körülményeit. Kiderül, hogy az első 1705. Boldogasszony havának 3. napján, azaz január 3-án, Görgény várában, a koporsók Császári felé való elindításának napján mondta el.¹⁸ A második prédikációból megtudjuk, hogy a második beszéd a testvérpár 1705. szeptember 26-i temetése alkalmával hangzott el a Császáriban lévő templom előtti sátor színben. A testvérpár halálának körülményeiről a szerző elmondja, hogy az akkor már megözvegyült Wass Ágnes 1703-ban „futott

14 Uo. 5^v. A második prédikációban nincsen jelölve a *scopus*.

15 BARTÓK István: „Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk”. Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között. Akadémiai–Universitas, Bp., 1998. 210.

16 Függelék. 13^v–18^v.

17 Uo. 29^v–32^r.

18 Uo. 2^r.

volna” Alsóidecsre „a magyar nemzetnek lelki, testi szabadságáért való felfegyverkezésének alkalmatosságával” bátyja házához, „ahol betegségbe esvén”, 1703. november 11-én elhunyt. Őt csakhamar, 1703. december 15-én Wass György is követte a halálban. Mindkettőjüket a Wass György által Császáriban építtetett templomban temették el.¹⁹

A Wass családnak e két tagjáról, akik fölött a beszédek elhangzottak, nem maradt fenn sok adat. Wass György és Ágnes, az „életekben egymást szerető, s halálokból is egymást csakhamar követő két testvér szerelmetes atyafiai” szülei Wass János (1623 k.–1680) és gyerőmonostori Ébeni Éva (†1681) voltak, akiknek tíz gyermekük született. Közülük mindössze négy érte meg a felnőttkort. Wass György nem azonos azzal az idősebbnek nevezett György rokonával, akinek naplója – fiának írásával együtt – jelentős család- és kortörténeti forrás.

Ifjabb Wass György 1668-ban született,²⁰ és 1703-ban hunyt el. Ami a politikai szereplését illeti, annyit lehet róla tudni, hogy – öccsével, Dániellel együtt – 1690-ben csatlakozott Thököly Imre Habsburg-ellenes mozgalmához.²¹ Fiatalon, 35 éves korában halt meg, közéleti megbízatásokat, tisztségeket nem viselt. Talán emiatt nem tartalmaz a beszéd élete folyására vonatkozó adatokat, de az is lehet, hogy ezeket egy, a prédikáció után elhangzó orációban mondták el.

Itt az applicációban azonban a lelkipásztor a hitbéli kegyesség gyakorlásának három pontba szedett bizonyítékait emeli ki, visszautalva a *Jelenések könyvéből* vett textusra: „*Megmosta s megfőjértette az ő ruháját az Bárány Úr Jesusnak drága vérében.* Ezt pedig bátran mondom: Jesus Christusban fundáltatott idvezítő igaz hitének sok szép jeleit láttam, s tapasztaltam, mellyek ezek, többi között, (1.) Az Isten közöttünk lévő Ecclesiáinak szegénységeken s fogyatkozott állapotokon való kegyes bánat, a fölött való panasz, és azoknak a fogyatkozásoknak megörvoslásával, tisztességes emberekkel gyakorlatossággal való értelmes és helyes szép discursus, melyből úgy vöttem eszembe, hogy ha tisztsége volt volna reá, meg is orvoslotta volna”.²²

Második kegyes cselekedetként Szentjóni kiemeli, hogy Wass György saját birtokán, Császáriban templomot s mellé prédikátorházat építtetett. Ez az adat Szolnok-Doboka vármegye monográfiájából eddig is ismert volt: „A templomot tornyostól kőből cegei Wass György és neje Sárpataki Erzsébet saját költségükön építették újra fel 1695-ben s bele két harangot szereztek. Ellátták a templomot szent edényekkel, aranyozott ezüst pohárral, czintányérral. Aranynyal hímzett pohártakaró és abrosz

19 Uo. 19^v.

20 TORMA Károly: *Czegei Wass János feljegyzései*. Századok XXII(1888). 350.

21 *A Wass család cegei levéltára*. VALENTIN Antal oklevélkivonatait felhasználva tanulmányokkal és jegyzetekkel közzéteszi W. Kovács András. EME, Kvár, 2006 (Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára 3 – a továbbiakban *A Wass család cegei levéltára*). 56–57.

22 Függelék. 14^v.

Sárpataki Erzsébet nevével 1693-ban. Adtak egy Nagy-Váradon nyomtatott bibliát s más egyházi könyveket s két díszes sávós abroszt”.²³ Amiben a prédikáció többletet hoz a már ismertekhez képest, az az egyéni buzgóság hangsúlyozása: amíg a templom el nem készült, „addig tisztességes szép családival egy alávaló házban nyomorgott”, s „mikor szokott nyavalyája engedte”, nagy örömmel vett részt az istentiszteleteken.²⁴ Ifjabb Wass György „szokott nyavalyája” a köszvény volt,²⁵ amelynek a fájdalmait felesége segítette elviselni.²⁶

Az elbeszélés beszámol a főúri család vasárnapi istentiszteleti részvételéről és a hétköznapi „szent igéjének hallgatásában, tanulásában s olvasásában való nagy buzgóság”-áról. Olyan, topikusnak tekinthető részletekről nem tesz azonban említést, mint például az, hogy életében hányszor olvasta el a Bibliát.²⁷ Egyházat támogató tevékenysége nem volt egyedi a korszakban. Néhány évtizeddel korábbról *Önéletírásában* Bethlen Miklós is beszámol arról, hogy prédikátorházat építtetett, abba prédikátornak egykori iskolatársát fogadta fel, s mellé mind fiú-, mind leánygyermek számára iskolát szervezett.²⁸

A közös istentiszteleteken való részvételét tekinti Szentjóni a kegyesség harmadik jelének, amit Wass György halálának már-már topikus megjelenítésével kapcsol össze: Isten az elhunytat is úgy ragadta ki a zűrzavaros eseményekből, mint Jósias királyt, hogy ne kelljen azokat neki is átélnie.²⁹ Jósias király alakját a második prédikáció is összekapcsolja a két elhunyttal, halálukban isteni jótétetményt ismerve fel.³⁰ Jósias említése szinte üdvtörténeti keretbe helyezi a testvérpárral megtörtént eseményeket, s az egyszerű alkalomban is a gondviselés működését láttatja.³¹

23 KÁDÁR József–TAGÁNYI Károly–RÉTHY László: *Szolnok–Dobokavármegye monográphiája*. II. Deés, 1900. 362–363.

24 Függelék. 15°.

25 Naplójában idős Wass György is kiemeli rokona betegségét: „7. Decembris [1697.] Az öcsém, Vass György uram igen nehezen lévén az köszvényben, látogatására mentem feleségemmel” *Czegei Wass György és Wass László naplói*. 259.

26 Erre utal a második prédikáció is. Függelék. 31°.

27 GYÓRI L. János: *A Biblia hatása a kora újkori magyar irodalomra és közgondolkodásra – református példák tükrében* = Uő: *Református identitás és magyar irodalom. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok*. Kálvin, Bp., 2015. 31–52. (Különösen: *A Biblia hatása az egyéni kegyességre – főúri példák tükrében*. = Uo. 50–52.)

28 BETHLEN Miklós: *Élete leírása magától* = *Kemény János és Bethlen Miklós művei*. Kiad., jegyz. V. WINDISCH Éva. Szépirodalmi, Bp., 1980. 634–635.

29 Függelék. 15°.

30 Uo. 30°.

31 Jósiaszt az igaz egyházat, az iskolákat támogató református főurak előképének is tekintették, ebben a tekintetben azonban Szentjóni őt nem említi. Vö. LUFFY: *i. m.* 182, 185. – A kérdés európai kontextusához lásd Graeme MURDOCK: *The Importance of Being Josiah: an Image of Calvinist Identity*. *Sixteenth Century Journal* 29(1998). 4. sz. 1043–1059.

Az applicatio második részében fordul a lelkész a koporsóban fekvő Wass Ágnes-hez, akinek „világi élete” is „igazán nem egyéb volt, hanem csak nagy nyomorúság”. Bánffy Mihállyal kötött házassága ugyanis, férje betegsége miatt, „nem házassági öröm, hanem egészen keserves szörnyedés volt”, azt követően pedig „gyámoltalan”, „árva özvegyként” kellett a megpróbáltatásait elviselnie.³²

A bibliai ígéknek az elhunytakra való alkalmazása után fordul Szentjóni az életben maradt családtagokhoz: az első prédikációban az öcshöz, Wass Dánielhez, a másodikban az özvegyhez, Sárpataki Erzsébethez, majd ezt követően a végtisztességen megjelent gyülekezethez. Dánielről azt emeli ki a szöveg, hogy – a családi veszteségen túl – oka van az öröme is, hiszen az Úr szép gyermekekkel ajándékozta meg.³³ Az ő fiai nyerték el a grófi rangot, s a család mai leszármazottai is ebből az ágból erednek.³⁴

A szónok az özvegyet az első prédikációban úgy nevezi meg, mint aki a férj „nyomorúságos életeknek istája, hűséges dajkája, és így nem csak nyavalyás életének, hanem keserves szenyvedésének is társa”. A másodikban pedig úgy szól róla, mint férjének „szerelmes házastársa, keserves nyavalyájában igazán dajkája, s szenyvedésének társa”.³⁵ Az ő esetében is – akárcsak az elhunyt Wass Ágnesnél – erőteljesen megjelenik a szenvedés, nyomorúság, szüleinek korai elvesztése, testi betegségben férjükkel együtt való szenvedés, az „árva özvegység”, birtokaiknak pusztítása, felprédálása, a kiszolgáltatottság és gyámoltalanság. Életük folyásának e biográfiai referencialitása mellett viszont fel lehet figyelni reprezentációjuk bibliai szövegpárhuzamaira, élettörténetük megformálásának ó- és újszövetségi előképeire is. Ez a narráció mint elbeszélésminta formáz előadható példázatot a testvérpár élettörténetének felidézett elemeiből a gyászoló gyülekezet és a későbbi olvasók számára.

Még a kora újkor megpróbáltatásokkal terhes, fordulatos politikai eseményekben bővelkedő időszakában is meglepő azonban azt olvasni, hogy „elsőben is, ha meggondolom néhai jó Uramnak T[ekintetes], N[agyságos] cegei ifjabbik Wass György Úrnak világi életét, igazán nem egyéb, hanem csak nagy nyomorúság volt”.³⁶ Vagy: „Ha meggondolom az ő testvér szerető hugának is n[éhai] T[ekintetes], N[agyságos] Wass Ágnes asszonynak világi életét, ez is igazán nem egyéb volt, hanem csak nagy nyomorúság”, akinek házassága is „nem házassági öröm, hanem egészen keserves szörnyedés volt”.³⁷ A prédikáció szerint életüknek bibliai előképe Jób, akitől ezt idézi a szerző: „Oh, miért ad Isten világosságot az ilyen nyomorultaknak és életet a meg-

32 Függelék. 16^{r-v}.

33 Uo. 17^r.

34 Wass Dánielre lásd *A Wass család cegei levéltára*. 63–66.

35 Függelék. 17^r–18^r, 31^{r-v}.

36 Uo. 13^v.

37 Uo. 16^r.

keseredett szívű embernek! (Jób 3:20).³⁸ De a nyomorúságból való megváltást hirdeti az első prédikáció textusa is: „És mondá nékem: Ezek azok, akik jöttek a nagy nyomorúságból, megmosták az ő ruhájokat, és megfehéřítették ruháikat a Bárány vérében” (Apoc 7:14).

A hitükért szenvedést és üldöztetést elszenvedő asszonyok előképe lehetett Naomi, akinek bibliai történetét a prédikáció az „árva” özvegy Sárpataki Erzsébetre alkalmazza.³⁹ E kifejezéssel kapcsolatosan Fazakas Gergely Tamás arra hívta fel a figyelmet, hogy az özvegy „árvasága” nem egyszerűen a férj elvesztését és az asszony magányosságát jelenti, hanem elsősorban annak kiszolgáltatott helyzetére utal. Ez pedig összekapcsolódhat egy nagyobb közösség, az egyház vagy a nemzet válságos időszakával is.⁴⁰ Wass Ágnes is „az feljebb elmúlt 1703. esztendőben a magyar nemzetnek lelki és testi szabadságáért való felfegyverkezésének alkalmatosságával” kényszerült otthonából menekülni.⁴¹

A kutatás korábban megfogalmazott véleménye⁴² tehát ez esetben is érvényes. Az elparentált személyek alakját Szentjőbi bibliai előképek alapján formálja meg, a prédikációk szövege pedig a kéziratosságnak kegyes olvasmányként, vigasztalásként, életvezetési mintaként szolgálhat a család vagy a tágabb közösség számára.

38 Uo. 7^r, 14^r.

39 Uo. 17^v.

40 FAZAKAS Gergely Tamás: *Árvaság és mártírium: A gyámoltalan özvegy mint a református egyház metaforája a 17–18. században*. Studia Litteraria LI(2012). 3–4. sz. 198–199.

41 Függelék. 19^r. – A „lelki és testi szabadságért” vívott küzdelem szintén topikus kifejezés a korszakban, előfordult például az 1673-ban elhunyt Bocskai István temetési prédikációiban is. IMRE Mihály: *Nemzeti önszemlélet és politikai publicisztika formálódása egy 1674-es prédikációskötetben*. Irodalomtörténeti Közlemények 91–92(1987–1988). 1–2. sz. 20–45.

42 „A bibliai mitizáció a bibliai hivatkozások, párhuzamok alkalmazásának egy sajátos módja. Tudatos eljárás a mű szerzője részéről; a kortársakra vonatkoztatott bibliai párhuzamok (nevek) valamilyen lényegi hasonlóság alapján jelentéstöbbletet kölcsönöznek a műnek.” HARGITTAY Emil: *Gloria, fama, literatura: Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben*. Universitas, Bp., 2001. 24.

FÜGGELÉK⁴³

[1^r] A kegyes olvasóhoz

Tekintetes Asszonyom (vagy akárki, aki az egyes praedicatiókat olvasod, vagy olvas-tatni hallod)! Ha ezekben tanál Kegyelmed (vagy más akárki) olyat, melyet éntőlem nem hallott Kegyelmed, vagy olyat nem tanál, amelyet hallott, azt az én együgyű, gyenge, csekély és feledékeny elmémnek tulajdonítsa. Mert azok énnálam csak subtilis ideában voltak először, és nagy részét azoknak csak elmémre függesztettem, kivált az applicatiókban. A görgényi praedicatiómnak a leírása pedig alkalmas időha-ladékkal is lett azután, s megfelejtkeztem fölöle. Mindazáltal bátran mondom, hogy senki ezekben semmit olyat nem tanál, ami az hitnek reguláival ellenkeznék. Azért mind Kegyelmes, Tekintetes Asszonyom, mind más akárki bátran olvashatja, s élhet véle idvességéért. Amen!

[1^v] Deus noster, vult Ecclesiolam quamlibet esse domum.

Azt akarja az Isten, hogy minden ház egy-egy Ecclesiácska legyen.

[2^r] Ez világi nyomorúságos életből az mennyei nagy boldogságra által ment szí-veknek boldogságokról való idvességes tanítás, melyet praedicálott a Jesus Christus méltatlan szolgálja, idősbik Sz. Jóbi N. István, Görgény várában, az 1705-dik eszten-dőben, Boldogasszony havának 3-dik napján,⁴⁴ világi életekben egymást szentül sze-rető, s az halálban is csakhamar követő két testvér atyafiaknak, úgymint néhai T[ekintetes], N[agyságos] cegei ifjabbik Vas György úrnak és Vas Ágnes asszonynak meghidegedett testek fölött, mikor onnan elindítottak, és ide Császáriba, az ő teme-tő helyekre illendő szép pompával hozattattak volna.

43 A forrásközlés során az ún. *átíró közlés* módszerét választottam, azaz nem törekedtem a betűhűségre, hanem a mai köznyelvben is élő szavakat modern helyesírással írtam át. Meg-tartottam azonban a szerző nyelvjárási szóalakjait (például *í-ző* nyelvjárását: *igék* helyett *igik*, *fényes* helyett *fínyes*, *fejérség* helyett *fejírség*; valamint a palatalizációt tartalmazó szóala-kot: *szenvedés* helyett *szenyvedés*). A közkeletű rövidítéseket (mert, úgymint, tudniillik, Jesus Christus, Felsége) jelzés nélkül feloldottam, más rövidítések feloldását szögletes záró-jelbe tettem. A bizonytalan olvasatra szögletes zárójelbe tett kérdőjel utal, míg az egy-két szónyi, lapszakadás vagy vízfolt miatt olvashatatlan részeket így jelölöm: [---]. A forrásban olvasható két történelmi családnevet meghagytam eredeti formájukban (Vas, Bánffy). Az eredetiben aláhúzással kiemelt bibliai helyeket az átírásban kurziváltam. Vö. BAK Borbála: *A XVI–XVIII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései. Ajánlás a magyar nyelvű források közreadásában*. Fons. (Forráskutatás és Történelmi Segédtudományok) VII(2000). 1. sz. 110–111, 120–122.

44 Január 3-án.

Imádság a praedicatio előtt

Örökkévaló nagy igazságú, nagy irgalmasságú, félelemmel, alázatossággal s lelki szemérmességgel imádandó dicsőséges nagy Úr Isten! Minden testek lelkeinek Istene, minékünk az Úr Jéhus Christusban jó akaró édes atyánk!

[2^v] Íme, mi is nyavalyás boldogtalan bűnösök, kik ez igen szomorú alkalmatossággal elődbe jöttünk, nagy alázatossággal és szívünk keserűségével a te dicsőségedre megvalljuk, hogy te minket igazságban, szentségben és halhatatlanságban a te tulajdon képedre úgy teremtetted, hogy mi teveled örökké boldogul élhetünk vala. De jaj, siralmas eset!

Elhagyók mi az mi első eredetünket s teremtő kegyelmes Istenünket, és a Sátán pártjára állánk, melyből következék mindenféle gonosz reánk. Reánk jöve itt a sok keserves nyavalyáknak, nyomorúságoknak szomorú halála, mely miatt siralommal s jaj szóval köszönünk bé ez boldogtalan bűnös világra, siralommal s keserves könnyhullatással esszük kenyerünket, s úgy is búcsúzunk el innen. Reánk jöve a lelki halál, mely miatt nem vagyunk már [3^r] magunktól, úgymint magunktól valaminek meg gondolására alkalmasak, hanem csak a gonoszra. Reánk jöve a testi halál, mely miatt elhullunk naponkint, mint a fáknak levelei, és a mi álnokságink elhordanak minket, mint a szél. Reánk jöve az örökkévaló nagy halál, melyben mindnyájan örökké elveszünk vala, ha az irgalmas Isten szent Fia által abból ki nem szabadít vala.

Innen vagyunk az is, oh, irgalmas Isten, hogy mi igen ritkán (avagy ugyan nem is) emlékezünk meg kelleteképpen a mi utolsó végünkről, az halálról és az ítéletről, hanem csak világ folytában élünk az nagy testi bátorságban. Taníts meg azért Uram, minket, hogy bölcs szívvel járassunk előtted, ne hagyj el minket, hogy mi el ne hagyjuk Felségedet. Vonj minket, hogy mindenütt teutánad fussunk mindaddig, míg a mi utolsó határunkig [3^v] elmegyünk, hogy sok fáradságink után megnyugodjunk, és álljunk a mi utolsó sorsunkban, a jóságos Christus bárányi vérével megváltatott szenteknek jobb kéz felől álló seregében, és örömmel s repeső indulattal hallhassuk amaz örömdetes sententiát: Jertek el, Atyámnak áldottai, bírjátok az országot, mely megkészítettetett tinéktek világ fundamentomának fölvetésétől fogva. Amen. Mi Atyánk.

Textus (Apoc 7:14–17)⁴⁵

*Ezek azok, akik jöttek nagy nyomorúságból, és megmosták s megfehérítették az ő ruhájukat a Báránynak vérében etc.*⁴⁶

Exordium.⁴⁷ Ezek az elolvastatott igék, mennyben az Istennek királyi széki környül 24 székekben ülő 24 vénék közül egynek Isten akaratjából mondatott gyönyörűséges szép szavai a titoklító Szent János [5^r] Apostolhoz. Melyeknek alkalmatossága volt az Apostolnak a mennyei titkoknak értésében való tudatlansága és arról szóló alázatos vallástétele. Mert látott ő, a több nagy titkos dolgok között, *nagy sokaságot mennyben, melyet senki meg nem számlálhatna minden nemzetségből, ágazatból, népek és nyelvek közül, kik állanak vala a szék előtt, és a Bárány Úr Jesus Christus előtt, fejér ruhákba öltözve, és az ő kezekben pálmaágak* (Apoc 7:9). *És kiáltok vala, mondván: Az idvesség, ami Istenüinktől vagyon, és a Báránytól, aki a széken vala* (Apoc 7:10). Ezeket az Apostol nem érti, s nem tudja, kik és honnan valók legyenek, és honnan vagyon ruhájoknak oly nagy szép finyes gyönyörűsége, hanem csak csudálkozik rajta. Minthogy pedig az Isten az ő szolgálóinak, akik ötlet félük, megjelenti titkait (Psal 25:14), hozzája küldi ezt a Szent Magyarázót, egyet az 24 vénék, avagy az régi Szent Patriarchák vagy Propheták közzül valót, (mint [5^v] némelyeknek tetszik, Illyést,) ne akárkít a Szent Jánoshoz, ki mindazokat nagy szépen megmagyarázá nékie, amelyeket ő magától meg nem érthete.

Scopus (in scriptu).⁴⁸ Melyben célja az irgalmas Istennek az, hogy tudunkra adja ő Szent Felsége az ő híveinek világi sok nyomorúságok után való nagy boldogságokat, hogy annál inkább felindítsa lelkünket arra, hogy annál édesdebben és mintegy megtelepedett elmével s nagy serénységgel munkálkodjunk a mennyországnak keresésében, tudván azt, hogy nem leszen fáradságunk haszontalan, mert le vagyon annak jutalma téve mennyben, az Apostol mondása szerint (1Tim 4:8).

45 A prédikációkban idézett bibliai könyvek rövidítése: Ószövetség: Mózes 5. könyve (Deutr), Ruth könyve (Ruth), Sámuel 2. könyve (2Sam), Királyok 2. könyve (2Kir), Jób könyve (Jób), Zsoltárok könyve (Psal), Prédikátor könyve (Praed vagy Eccles), Ézsaiás próféta könyve (Esa), Dániel próféta könyve (Dan); Újszövetség: Máté evangéliuma (Matth), Lukács evangéliuma (Luc), János evangéliuma (Joh vagy Ján), Az apostolok cselekedetei (Act), Pál apostol levelei – a Rómabeliekhez (Rom), a Korinthusbeliekhez (Cor), a Galáciabeliekhez (Gal), az Efezusbeliekhez (Ephes), a Philippieliekhez (Philipp), Timotheushoz (Tim), Titushoz (Tit), a Zsidókhoz (Sid), János apostol Mennyei jelenések (Apoc vagy Jel).

46 A füzetbe a textussal szembeni oldalra egy pótlap van befűzve: „Kegyes Olvasó! Mivel a Textusnak leírásában [---]re nézve először fogyatkozás esett, azért ím az egész Textus szóról szóra így írtam le. Textus: Szent János Mennyei jelenésekről írt könyvének 7. részének 14-dik, 16-dik és 17-dik verseiből.” [Következik a három vers teljes szövege, aminek a közlésétől eltekintek. R. A.] 4^r–4^v.

47 Margón. A prédikáció első része: elkezdődés, a lecke alkalmatossága.

48 Margón. A prédikáció szerkezeti egysége: a Szentírás célja.

Partes.⁴⁹ Kettőt cselekszik azért itt az tisztességes vén magyarázó doctor:

I. Megkérdi az Apostol, kicsodák azok az fejér ruhákba öltözöttek és honnan jöttek? (Apoc 7:13)

II. Minthogy az Apostol abban való tudatlanságát alázatosan megvallá, azt [6^r] mondván: Te tudod, Uram (Apoc 7:14), annak okáért bővséges magyarázatot tőn az Apostolnak és minekünk, s megmagyarázám ezeket: (I.) Kicsodák azok és honnan jöttek? (II.) Honnan s mitől van az ő ruhájoknak szép finyes fejírsége? (III.) Micsoda nagy boldogságban vagynak azok, az ő sok és világi nagy nyomorúságok után?

Exegesis.⁵⁰ Az elsőről így szól: *Ezek azok, akik jöttek az nagy nyomorúságból, azaz a világi nyomorúságos életből.* Az hol megirígylésre méltó dolog az: (I.) Hogy azok között semmi különbséget nem teszen ez a Szent Magyarázó: gazdagoké, szegényeké, szolgáké, szabadosoké, férfiaké, asszonyi állatoké? Etc., hanem minden különbség nélkül szólván, azt mondja: *Ezek azok etc., hogy így megmutassa azt, hogy nem személy válogató az Isten, hanem kedves őnekie minden nemzetekben akárki, aki őtet féli, és igazságot cselekszik* (Act 10:34–35). (II.) Hogy ezt az világi boldogtalan életet nagy nyomorúságnak mondja. Méltán is. [6^v] (Kivált a hívekre nézve.) Kikről maga édes Idvezítőnk így szól: *Ez világon nyomorúságtok leszzen etc* (Joh 16:33. etc., Joh 26:20–22). Ugyanis, ha meggondolom ez világi bűnös életnek mind kezdetit, egész folyását és végét, nem egyébnék, hanem csak nagy nyomorúságnak találok, Jóbbal, ki azt mondja (cap. 5:7): *Nyomorúságra születik az ember a bűnért, mely nagy sűrűséggel a szikrák az eleven szénből felmennek.* Ismét (cap. 14:1): *Az asszonyi állattól született ember rövid életű, és bővölködik háborúságokkal.* Így az Istennek régi jó szolgája, Moses (Psal 90:10): *A mi esztendeinknek napjai 70 esztendő vagy minél több, nyolcvan esztendő, és azoknak szintén a java is nyomorúság és fáradtság.* Melyre nézve kényszerítettünk gyakorta így szólani: *Oh, seregeknek Isten! Megelégitettél minket siralmas kenyérrel, és siralmas italt adsz minékünk* [7^r] *nagy mértékkel* (Psal 80:6). Ismét (Jób 3:20–21): *De miért ad az Isten a nyomorultnak világosságot, és életet a megkeseredett szívűnek?* És így ennek az világi haszontalan életnek mind kezdeti, mind az ő egész folyása és vége csak nyomorúság. Ebből az Ember, amint jött, ugyanúgy is megyen el. Siralommal jött, úgy élt, s úgy is búcsúzik el ettől. Melyre nézve azt mondja Jób (14:20): *Az Ember az erőtlenség miatt megromolván, meghal.* Ebből az nagy nyomorúságból, vagy nyomorúságos életből mondja ez a Szent Magyarázó, hogy jött az megszámlálhatatlan nagy sokaság (in textu)⁵¹ mennyországba.

Az másodikról azt mondja, hogy *a Báránynak vérében mosták meg az ő ruháját.* Itt a Bárány hasonlatosság szerint a Jesus Christus, ki Istennek Bárányának mondatik (Joh 1:29), mivelhogy őtet példázta az Ótestamentumban Istennek az áldozatra fel-

49 Margón. A prédikáció szerkezeti egysége: részek, részekre osztás.

50 Margón. A prédikáció szerkezeti egysége: az Igéknek magyarázata.

51 A szentírási szövegben, azaz a felvett Igében.

vitetett bárány, mint [7^v] az húsvéti Bárány is, melyre nézve Szent Pál a mi igaz húsvéti Bárányunknak mondja a Christust (1Cor 5:7). Ennek véreben mondja ez a Szent Magyarázó, hogy megmosták azok az ő ruhájokat. Nem hozom itt elő azt az ótestamenti ceremoniás dolgot, melyre nézett itt az a Szent Magyarázó (amint ítélem), melyről szól Szent Pál (Hebr 9:18–22), hanem csak azt mondom, hogy nem tulajdonképpen, hanem példázó képpen és lelki értelem szerint mondatik, hogy azok a báránynak véreben mosták meg az ő ruhájokat, amennyiben tudniillik az az ótestamenti vér által való tisztulás az Christus vérenek s áldozatjának drága érdemit példázta, mellyel *tökéletesekké tette mindörökké azokat, akik megszenteltettek* (Hebr 10:14), és amennyiben azok azt hitnek általa magokévá tölték.

Az ruha is itt lelki értelem szerint való, tudniillik az életnek szentsége, Isten előtt való kedvessége, mellyel, mint szép fejr ruhával, ékesíti magát az hívó ember, mely bíbor ruhának mondatik az írásban (Apoc 19:8), mely mi légyen, ugyanott megmagyarázza [8^r] az Úrnak lelke, mondván azt a Szenteknek (Jesus Christusban hit által lett) megigazulásoknak: *Mert a bíbor a szenteknek megigazulások*. Ezt az ő ruhájokat a Bárány Úr Jesus Christus véreben mondja, hogy megmosták és megfejrítették, azaz a Jesus Christus drága vérenek érdemit hit által megokévá tévén, azáltal lett Isten előtt megigazulások és megszenteltetések, hogy mint tiszta ruhában megállhassanak ő Felsége előtt. És így itt a finyes fejr ruha szentségnek, igazságnak és ártatlanságnak jele, amint az palmaágak is azoknak kezekben győzödelemnek jelei, jelentvén azzal is, hogy ők a Jesus Christusban fundáltatott hitnek általa győzödelmeskedtenek az világnak mind gonoszain, mint azok is, akikről szól Szent Pál (Hebr 11:33 et sequ[entes]).

Ami pedig a harmadikat nézi, arra azt mondja: (I.) *Annak okáért vadnak az Istennek széki előtt. Annak okáért*, tudniillik mivelhogy a Bárány Úr Jesus Christus véreben mosták meg az ő ruhájokat. A Jesus Christusban való hit által lett hát azoknak megigazulások, és megboldogulások mennyben, nem a törvénynek [8^v] cselekedetiből, minthogy azáltal egy test is meg nem igazulhat Isten előtt (Rom 3:20, Gal 2:16 etc., 3:10–12).

De lássuk meg itt: (I.) Micsoda itt az Istennek széki? (II.) Micsoda annak a székinek előtte lenni?

(Ad 1. r[esponsum?])⁵² Az Istennek tulajdonképpen nincsen széki, mint az földi méltóságoknak, királyoknak, fejedelmeknek etc., hanem hasonlatosság szerint érteni kell itt az Istennek székin az ő Felsége dicsőségét, dicsőséges nagy méltóságát, mint ezt szépen világosítja (Esa 6:1). Ha azt egyben vetjük azzal, ami van (Joh 12:41), az hol az mondatik, hogy Esaias akkor *az Úrnak dicsőségét látta*.

52 Jelentése: felelet az elsőre.

(Ad 2. r[esponsum?])⁵³ Az Istennek széki előtt lenni, itt mit tégyen, ezekből könnyű megérteni: Nem egyéb az, hanem az Istennek megboldogító dicsőséges székinék látásával élni és örvendezni, i.e.⁵⁴ megmondhatatlan nagy boldogságban lenni. Ez azért ennek a számlálhatatlan nagy sokaságnak elsőben is (ez lecke szerint) az ő nagy boldogsága, melyre mentenek [9^r] az nagy nyomorúságból, hogy az Istennek széki előtt vadnak, azaz nagy dicsőségben vadnak.

(II.) Azt mondja ez a Szent Magyarázó ez 3-dik boldogságok felől, hogy szolgál-nak ő neki (tudniillik a széekben ülő Istennek) *éjjel és nappal az ő Templomában*, azaz minden megünás és megszűnés nélkül nagy örömmel és gyönyörűséggel öröklék. Ugyanis nap és éj nincsen ott (Apoc 22:5), és amint királyi széki, úgy Templom is nincsen tulajdonképpen mennyországban, mert az Mindenható Isten ott a Templom és a Bárány (Apoc 21:22), hanem hasonlatosság szerint a mennyországnak gyönyörűsége kies és örömmel teljes szépsége fejeztetik ki azzal. Mint az Templom az isteni tiszteletnek gyönyörűsége, csendes és szép kies helye szokott lenni ez földön, melyben a kegyes lélek ugyan megnyugoszik és megkövéredik, mikor ott az Istennek szíve szerint szolgálhatja Dáviddal, kinek nem vala nagyobb öröme és gyönyörűsége, mint mikor azt mondják vala nékie: *Jer, menjünk az Úrnak [9^v] házába* (Psal 122: 1–2). Úgy van itt a dolog etc. És ez az éjjeli-nappali isteni szolgálat nem unalommal, szunnyadozással etc., hanem megmondhatatlan vidámsággal, nagy örömmel és gyönyörűséggel van öszveköttetve, mivelhogy *ott örömeknek sokasága és mindennemű gyönyörűségek vadnak mindenkor* (Psal 16: 11).

(III.) Ezzel jelenti ezeknek megmondhatatlan nagy boldogságokat, hogy *ő széki-ben ülő*, azaz az imádandó teljes Szent Háromság, Atya, Fiú és Szentlélek, vélek lakozik, és ónékik mindenekben minden.

Oh, kimondhatatlan nagy boldogság! Kinél nagyobb nem is lehet, mert itt vagy on igazán az életnek kútfeje, akiből a boldog örök élet és annak minden gyönyörűségi származnak.

(IV.) Mégis[?] boldogságokat azoknak ebben helyhez-teti: *Hogy nem éheznek többé, nem szomjúhoz-nak többé* etc., okát adja (Apoc 7:17). *Mert a Bárány* etc. Ez a székinék közepiben lévő bárány az Úr Jesus (ut sequitur⁵⁵). Ez mondatik az Isten székinék szintén a kellős közepiben [10^r] lenni, mellyel nem egyéb, hanem az Atyával és a Szentlélekkel való egyenlősége, egyenlő hatalomban és méltóságban való uralkodása jelentetik. Ugyanis az egész Szentírásban más ökívéle senki is az Isten királyi székinék közepiben lenni nem mondatik, s nem is mondattathatik senki. Ezzel is annak okáért, és a következő több dolgokkal is, midőn azt mondja, hogy *a Bárány legel-teti őket, a vizeknek élő forrására viszi* etc., mind egy summában annak az megszámlál-

⁵³ Jelentése: felelet a másodikra.

⁵⁴ Id est. Jelentése: azaz.

⁵⁵ Jelentése: ahogy következik.

hatatlan nagy sokaságnak azt az nagy boldogságát fejezi ki ez a Szent Magyarázó, amelyet szem nem látott, fül nem hallott, és embernek gondolatjában is nem ment (1Cor 2:9).

Documentum⁵⁶

Mikor az Úr Jesus Christus bárányi vérének drága érdemiben hit által részesült hívek ez boldogtalan világi életből halál által kiköltöznek, akkor nem egyébre, hanem [10^v] az nagy nyomorúságból, megmondhatatlan mennyei nagy boldogságra mennek. Est in textu. Sic Apoc 14:13 etc., 20:6 etc., 21:3–4 etc., Joh 12:26 etc., 17:24 etc. Megmutatá ezt az Úr Jesus sergejében az ő tanítványinak, Péternek, Jakabnak és Jánosnak a Tábor hegyen (Matth 17:1–2), melyeknek gyönyörűsége annyára bé is hatott vala azoknak lelkekben, hogy nagy kívánsággal kívánnak vala ott maradni etc., lakni (ibid.:4).

De hogy jól megértsed, K[eresztyén?] E[mber?], kettőt mondok én ebben a Tanúságban:

(I.) Hogy az nagy nyomorúságból mennek ki. Úgy vagy, mert ha meggondolom ezt az bűnben helyzetetett világot, és ebben ezt az haszontalan világi bűnös életet, nem egyébre, hanem csak nyomorúságnak, s még pedig nagy nyomorúságnak találom, melyben az Istennek hívei sírnak, jajgatnak gyakrabban, Idvezítőnk mondása szerint (Joh 16:20). Ugyanis vajon s micsoda egyéb ez az minden felől nagy gonoszban tétetett világ, hanem csak [11^v] az sok nyomorúságoknak és keserves siralomnak *völgye*, melyben a Mélység a Mélységet kiáltja (Psal 42:8), i.e. az mi sok nyomorúságinknak mélysége az Isten irgalmasságának mélységét.

Micsoda mégis ez világ? Nem egyéb, hanem az nagy nehéz kísérteteknek, próbatételeknek égő *kemencéje*, melybe gyakran az Istennek állhatatos szentei megkötötve bévettetnek, mint amaz három ifjak Babyloniában (Dan 3), úgy annyira pedig, hogy ha az Istennek fia róluk nem szólna, és az tűznek erejét meg nem oltaná, teljességgel elvesznének. Vide ibidem.⁵⁷

Mégis micsoda? Kegyetlen vad oroszlánoknak *verme*, melyben nem különben vadnak az Istennek hívei a sok Pyramisok között, mint az ártatlan Dániel az oroszlánok vermiben a kegyetlen vad oroszlánok között (Dan 6).

De mégis micsoda ez a világ? F[elelet]: Sodoma, azaz minden Isten ellen való utálatosságnak barlangja, melyben az Istennek hívei nem különben gyötrik lelkeket, mint Lóth Sodomában (2Petr 2:8). Akármint gondoljam [11^v] azért, és akármilyen hasonlítsam ezt az gonoszban vététt világot, de én ebben az Isten híveinek életeteket

56 Más néven Doctrina, a prédikáció szerkezeti egysége. Jelentése: tudomány, tanúság. A marginán a görög *Deltával* (Δ) is jelölve.

57 Jelentése: lásd ugyanott.

nem egyébre, hanem csak nagy nyomorúságnak találom. Azért igaz ez, hogy mikor innen az Istennek hívei kiköltöznek, nagy nyomorúságból mennek és költöznek ki.

(II.) Azt mondtam a Tudományban, hogy nem egyébre, hanem az nagy nyomorúságból megmondhatatlan nagy boldogságra mennek. Úgy vagy (1.) *Mert a Lélek mondja* (Apoc 13:14). (2.) Mert mind az Mennysors, s mind pedig az Istennek hívei arra készítettének Istentől. Arra a Mennysors (1Cor 2:9; Matth 25:34). Arra a hívek is in verbis:⁵⁸ *Tinéktek*. Arra választatunk (Ephes 1:6), hívattatunk (2Petr 1:14), és azért is igazítottunk és szenteltettünk meg, hogy meg is dicsőíttessünk (Rom 8: 29). (3.) Mert megígértetett ez az Isten híveinek (Joh 10:28 etc., 16:22, [12^r] Apoc 2: 10 etc., 3:5, 3:20) etc. (4.) Mert imádkozott azért az Úr Jesus az ő alázatos állapotjában mennyei Szent Atyjának (Joh 17:24). Sőt, mást is azért esedezik az Istennek jobbján ülven (Rom 8:33–34). (5.) Mert különben az Istennek sok szép ígéretei, a Jesus Christusnak születése, szennyvedése, halála etc., egyszóval a mi idvességünknek minden munkája és az Evangéliom is mind hiában való volna, annak hirdetői is mind hamis tanúk volnának (1Cor 15:15).

Usus documenti sequuntur⁵⁹

1. Usus redarg[utionis].⁶⁰ Terhesen vétkeznek hát ez ellen, (I.) kik olyan hiszemben vadnak, hogy az Istennek hívei is ez életbeli sok nyomorúság, szennyvedés után, ismét más szenvedésre mennek az Purgatoriumba etc. (mint az pápások). (II.) Kik rendkívül irtóznak az haláltól, annyira, hogy ha reájok hadnák, örökké itt maradnának inkább, mint meghalván, holtok után az megmondhatatlan boldogságra mennének. Mely attul van, (úgy hiszem,) mert nem kóstolták meg még annak gyönyörűsége voltát, [12^v] noha eléggé kóstoltatja azt az Úr mindennap az ő híveivel, ezt mondván: *Kóstoljátok meg, és lássátok meg, mely igen jó légyen az Úr. Boldog ember az, aki őbenne bíz* (Psal 34:9). (III.) Elhiszik ugyan némelyek azt a boldogságot imígy-amúgy, de soha illendő készüllettel arra magokat, hogy azt elvehessék, nem készítik, hanem csak úgy élnek, mintha soha meg nem kellene halni, fel nem kellene támadni, és az számadásra nem kellene menni.

2. Usus hort[ationis].⁶¹ Nosza tehát embereknek fiai és leányi, ha van bennetek valami isteni szeretet, és az drága jóknak valami kívánsága, éljünk úgy fejenkint, hogy világi sok szennyvedésünk után ne menjünk mégis az örökké való véghetetlen kinnak és gyötremnek szennyvedésére amaz irgalmatlan gazdaggal (Luc 16). Hanem az mennysorsba Lázárral, és azokkal az fejér ruhába öltöztettekkel [13^r] (in textu). Mely így lészen:

⁵⁸ In verbis. Jelentése: az Igében.

⁵⁹ Jelentése: a tanítás hasznai következnek.

⁶⁰ Margón. A prédikáció szerkezeti egysége, jelentése: feddő haszon.

⁶¹ Margón. A prédikáció szerkezeti egysége, jelentése: intő haszon.

(1.) Ha a Jesus Christus bárányi vérének érdemiben megmossuk mi is ruháinkat, azaz az ő szentségét, igazságát és ártatlanságát magunkévá tesszük, hit által, mint Szent Pál, ki azt mondja: *Énnékem mind életemben és halálomban nyereségem a Christus* (Philipp 1:21), és ismét: *nincsen nékem igazságom, mely a törvény cselekedetiből volna, hanem mely a Christusban való hit által van, azaz Istentől való igazságos hit által* (Philipp 3:9). (2.) Ha új életbe járunk. (3.) Ha Istenre nézve szentül, kegyesen, magunkra nézve mértékletesen, másokra nézve pedig igazán élünk, s úgy várjuk, éjjel és nappal, a Jesus Christus dicsőséges megjelenését (Tit 2:11–13) etc. Amen. Mi Atyánk etc.

Eddig nagyon az én együgyű beszélgetésem és tanításom erről az idvességes materiáról.

[13^v] Applicatio⁶²

Végezetre, hogy az én együgyű elmémet s beszédemet fordítom az előttünk gyászos koporsókban fekvő, lelkekben már megboldogult két szerelmetes atyafiakra, amaz régi tisztességes eredetével még ma is finyló Vas familiának két meghervadt ágaira, és meggondolom az ő világi életüket, nem egyébnek, hanem csak nagy nyomorúságnak tanálok, úgy annyéra, hogy akárki is a mennyei szentek közül azt mondhatja méltán ma ő felölök is: *Ezek azok, akik jöttek az nagy nyomorúságból, és megmosták, s megfjéjértették az ő ruhájukat a Báránynak vérében etc.*

Elsőben is, ha meggondolom néhai jó Uramnak, T[ekintetes], N[agyságos] cegei iffiabbik Vas György úrnak világi életét, igazán nem egyéb, hanem csak nagy nyomorúság volt. Mert mindjárt még éretlen ifjúságában (nem csak az, hogy édes szüleitől megfosztatván, árvaságra [14^r] maradt) hanem annak felette, amaz ember kínzó, s orvos doktorokat szégyenítő kínos nyavalya is, a köszvény, annyéra elfoglalta s gyötörte tagaiban, hogy méltán mondhatta (amint gyakran mondotta is Szent Jób pátriárkával): *Oh miért ad Isten világosságot az ilyen nyomorultaknak és életet a megkeseredett szívű embernek!* (Jób 3:20) *Avagy miért adta Isten annak a férfinak az világot, akinek élete elrejtetett?* (ibid. v.23) *És kit az Isten ugyan bekerített, avagy bővedzett nyomorúsággal?* Mely dologban magam vagyok bizonyosság, ki 9 esztendő forgása alatt az boldog emlékezetű Úrnak szárnya alatt laktam, kegyes patrocíniumával éltem, Istent véle együtt szolgáltam, és az ő sok keserves kínait láttam. Siralmas jajgatását szomorú szívvel hallottam. De mind azok az ő lelkeinek nem ártottak semmit, mert megmosta s megfjéjértette az ő ruháját az Bárány Úr Jesus Christusnak drága vérében.

[14^v] Ezt pedig bátran mondom: Jesus Christusban fundáltatott idvezítő igaz hitének sok szép jeleit láttam, s tapasztaltam, melyek ezek, többi között, (1.) Az Isten közöttünk lévő Ecclesiáinak szegénységeken s fogyatkozott állapotokon való kegyes

62 A prédikáció szerkezeti egysége, jelentése: rászabás, alkalmazás.

bánat, afölött való panasz, és azoknak a fogyatkozásoknak megorvoslásával, tisztességes emberekkel gyakorlatossággal való értelmes és helyes szép discursus, melyből úgy vöttem eszembe, hogy ha tisztsége volt volna reá, meg is orvoslotta volna. (2.) Az Istennek tiszteletiben, Szent Igijének hallgatásában, tanulásában s olvasásában való nagy buzgóság, mely arra vitte, (1) hogy minek utána az Isten az ő bujdosásának földéből, az idegen országból hazahozta, mindjárt minden tehetségét arra fordította, hogy lakóhelyiben (Császáriban) az Istennek házat építsen, s nem is engedett addig szemének álmot (Dáviddal, Psal 132:4), míg azt szép toronnyal, tisztességes szép [15^r] harangokkal és minden egyéb szép és szükséges alkalmatosságokkal, egy szegig el nem készítette, úgy annyéra, hogy maga addig tisztességes szép családival egy alávaló házban nyomorgott, maga házának építésére csak elméjét sem fordította, hanem azután, minek utána ezt mindenképpen szépen elkészítette. (2) Hogy nem csak templomot épített, hanem amellettt tisztességes parochiát is, praedicator házat, minden szép alkalmatossággal, kiben legelsőben engemet, Christus méltatlan szolgáját hozatá és állítá, maga tulajdon költségéből álló tisztességes fizetésre, és az időtől fogva haláláig úgymint kilencedfél esztendőök forgása alatt az ő lakóhelyiben velem együtt szolgálta Istent ebben az házban, avagy tiszt[ességes] templomban, nagy buzgósággal, mikor szokott nyavalyája engedte, s nem is volt nagyobb gyönyörűsége annál, mint mikor az ő szép családival [15^v] együtt az Úrnak napján, elől megyen vala az Úrnak házába nagy örömmel. (3.) Kegyes buzgóságának nem utolsó szép jele volt az is, hogy jeles innepekre készülő napokon leveleit szorgalmatosan folytatta szerelmetes atyafiaihoz, s környülünk lakó jóakaróihoz híván őket az innepnapokra, hogy atyafiúi nagy szeretettel azokkal együtt Istent szolgálván innepelhessen, nem tobzódással, hanem isteni buzgósággal etc. De miért számlálom én az ő hitinek és isteni buzgóságának szép jeleit? (mert sokra terjedne az, ha mind elő akarnám számlálni), holott maga az irgalmas Isten egy summában eléggé megdicséré s meg is tisztelé azt ő benne, mikor őtet ez nagy zűrzavar előtt szép csendesesen eltakarítá, s nem engedé, (mint régen a kegyes Jósias királynak,) hogy meglássa szemeivel azt az nagy gonoszt, amelyet mi látunk ma, és kóstolunk.

[16^r] II. Ha meggondolom az ő testvér szerelmetes húgának is, n[éhai] T[ekintetes], N[agyságos] Vas Ágnes asszonynak világi életét, ez is igazán nem egyéb volt, hanem csak nagy nyomorúság, mert ím mindjárt 8 esztendőös nevetlen gyermekségében édes szüléitől gyámoltalan árvaságra maradván, mások tutorsága alá kele, és ott neveltetett nem kevés sanyarúsággal mind addig, míg a tisztességes házassági időt elérte, és néhai T[ekintetes], N[agyságos] losonci Bánffy Mihály úrnak házasságra kiadatott. Kivel való házassága (oh, szomorú jaj!) nem házassági öröm, hanem egészen keserves szörnyedés volt. Mert csakhamar öszvekötések után Isten szerelmetes férjét a nyomorúságnak ajtójába vetvén, ott minden tagaira nézve ugyan megtört, mely miatt élete el is végeztetteték. Ő így mind gyámoltalan özvegységre maradván, gonosz akarói annyéra terhelék árva özvegységét, hogy azt mondhatom, hogy kopor-

sójába [16^v] is siralommal szállott miattok. De mindazok is az ő lelkinek nem ártottak semmit, mert megerősítettett a Bárány Úr Jésus Christusban fundáltatott idvezítő igaz hittel, Istenben megtelepedett bizonyos bizodalommal, minek okáért vagyon ő is lelkire nézve az ő szerelmetes testvér bátyjával együtt mennyben az Istennek királyi széki előtt amaz győzedelmeseknek szép seregében, kikkel együtt ő is azt kiáltja szüntelen: *Az idvesség a mi Istenünktől vagyon, aki a székből ül, és a Báránytól.*

Azért immár harmadszor fordítom szómat tireátok, megkeseredett személyek! Elsőben is te reád, Istennek megkeseredett szolgálja, amaz tisztességes régi Vas familiának még fenn álló egyik ágára, T[ekintetes], N[agyságos] Vas Daniel, nekem jó Uramra, és azt mondom: Vagyon ugyan méltó okod a sírásra, mert előtted gyászos koporsókban fekszik [17^r] tisztességes, jeles famíliának két szép meghervadt ág, szerelmetes testvérbátyád és nénéd. De kérlek, sírással magadat ne törjed, hanem csendesén nyugodjál meg az szabadoson cselekedő mindenható Úr Istennek jó tetszésébe, ezt mondván: *Ó az Úr, cselekedjék úgy, amint neki jobbnak tetszik.*

És légyen ez jeles vigasztalásod, hogy noha az Úr nagy csorbát ejtett szép nemzet-ségedben, de adott ő Felsége tenéked jeles szép fiakat, kik, mint termő szőlővesszők a te háznak oldalában, és mint szép zöldellő olajfa ágak asztalod környül (Psal 128), kikben felépítheti, s fel is építi a Mindenható nemzedet csorbaságát, sőt az ő házának is ékes és hasznos oszlopivá is teszi. Csak féljed az Urat, és gyermekidet is, mint Istennek örökségit (Psal 127:3), neveljed az Úrnak félelmiben. S tégedet is megáld az Úr életedben és halálodban, s halálodban is az örök boldogságban.

Nem felejtetek el tégedet is, Istennek megkeseredett szolgáló leánya, Tekintetes Asszonyom! [17^v] Ki néhai jó Uramnak életében valál nyomorúságos életeknek istátpja, hűséges dajkája, és így nem csak nyavalyás életének, hanem keserves szenvedésének is társa. Vagyon (megvallom) okod a sírásra, mert előtted gyászos koporsóban fekszik életednek párja, szíved vidámsága, szemeidnek ékes gyönyörűsége (hogy ez mellett ne említsem szíved keserűségének nevelésére, minden külső ingó javaidtól a praedálók által való megfosztatásodat is), kihez képest méltán azt mondhatod amaz Bethlehembéli régi tisztességes asszonnyal, a Naomival: *Ne híjjatok engemet Naominak, azaz gyönyörűségnek leányának, hanem inkább Márának, i.e. keserűségnek leányának, mert igen nagy keserűséggel illetett engemet a Mindenható: Gazdag valék én, mikor a Mindenható engemet az én szerelmes férjemmel együtt kibújdostata házamból, de üressen hozza meg (Ruth 1:20–21).*

[18^r] De kérlek, mód nélkül sírással magadat ne törjed, hanem nyugodjál meg te is a Mindenható Urunk jó és szabados tetszésébe, maradj meg mindvégig a hitben szokott és gyakorlott tisztaságodban s kegyességben, az Úr gondviselőd lészen árva özvegyiségben, úgyhogy bátran azt mondhatod Dáviddal (Psal 27:10): *Mind atyám és anyám elhagy engemet, de az Úr kegyesen hozzá viszen engem.*

Végezetre fordítom már szómat tereád is, Tekintetes, Méltóságos, Nagyságos úri és nemesi, felső, közép és alsó renden lévő tisztességes férfiakból és tiszta, kegyes

életet élő úri s nemesi és közép és alsó renden lévő tisztességes asszonyi állatokból álló szent gyülekezetre! Kik ez igen szomorú alkalmatossággal ez Úrban kimúlt atyafiaknak ez helyben utolsó tisztességekre szép felesen felgyülekeztetek: ezt igen dicsíretesen cselekedtetek, (1.) mert jobb a siralmas házhoz menni, [18^v] mint az lakodalomnak házához (Eccles 7:2), (2.) mert jeles irgalmasságot cselekedtetek mind ez megholtakkal s mind pedig azoknak halálokra igen megkeseredett tisztességes személyekkel, annyéra, hogy azért hasonló irgalmasságot várhattok ti is az Úrtól. Azt mondom ezért én tinétek, ez megkeseredett személyekkel együtt, amint Naomi monda az ő két menyének, és Dávid a Saul testit tisztességgel el temető Jábes Gileád belieknek (Ruth 1:8, 2Sam 2:5–6): *Cselekedgyék az Úr ugyan-ugyan irgalmasságot ti-veletek, amint ti cselekedtetek a megholtakkal, és mivelünk.* Amen. Mi Atyánk etc.

[19^r] Unum necessarium,

azaz oly idvességét praedicálom, mely által az idvességes tudományról vagy bölcsességről [---], mely minden keresztény embernek mindenek felett legszükségesebb tudása világi életében, melyet A[nno] 1705. 26-dik Septembris praedicálott a Christus méltatlan szolgálja, idősbik Sz[ent] Jóbi N[agy] István a császári templom előtti sátor színben az Úrban boldogul kimúlt két [---] szerelmes atyafiaknak, néhai [---] idősbik Vas György Uram és Vas [Ágnes] meghidegedett [---] hogy életekben egymást szerető [---] s a halálban is egymást csakhamar követő [---] tisztességes asszony, n[éhai] T[ekintetes], N[agyságos] losonci Bánffy Mihály uram [---] hagyott özvegye az feljebb elmúlt 1703. esztendőben a magyar nemzetnek lelki és testi szabadságáért való felfegyverkezésének alkalmatosságával futott volna Alsóidecsre⁶³ [szerelmes?] bátyja házához, ottan csakhamar halálos betegségbe esvén keserves szennyvedési után lelkit teremő Istenének [19^v] csendesesen megadá, a megírt 1703-dik esztendő Szent András havának 11-dik napján,⁶⁴ ahol tisztességesen koporsóba tétetve, onnan Görgény várába felvitetve, ottan csakhamar szerelmes bátyja is keserves siralmi után halálos betegségbe esék, ki is keserves szennyvedési és fájdalmi után lelkit szép csendesesen megadá Teremtőjének mint kegyes Megváltójának az megírt 1703-dik esztendőnek Karácsony havának 15-dik napján,⁶⁵ kik mindketten egyszerre[?] mind onnan ide, illendő szép pompával lehozattatván, itt temettetnek el tisztességesen a császári templomban (kit az megnevezett Úr nagy serénységgel és buzgósággal épített életében Istennek dicsőségére). Az hol nyugodj[---] csendesesen a boldog és dicsőséges feltámadásig! Amen!

63 Alsóidecs (Ideciu de Jos, RO), Torda vármegyei település.

64 November 11-én.

65 Beszúrva: az megírt 1703-dik esztendőnek karácsony havának 15-dik napján.

[20^r] Textus (Deutr 32:29)

Vajha eszesek volnának, megértenék ezt, és meggondolnák az ő utolsó végüket.

Tudván azt, ami Idvezítő Urunk, az Úr Jesus Christus, hogy sem ez világi hasznótalan, bűnös életben, sem az minden élő embereknek készítettett házban, a koporsóban sem, annál inkább a feneketlen, kínos Pokolban nem volna, s nem is lehetne az embernek sem [vigasztalása?]. Annak okáért ilyen idvességes szép [---], s azt mondja (Matth 7:13–14): *Igyekezetek bemenni a szoros kapun. Mert széles kapu az, és tágas út, amely veszedelemre viszen, és sokan járnak azon. Mert szoros kapu és keskeny út, amely életre viszen, és kevesen tanálják azt meg.*

Oh, Felséges Isten! Bezzeg gyönyörűséges szók ezek! Bizony méltó volna, ha lehetne, hogy ezeket a mi szíveinknek táblájára eltörölhetetlenül arany betűkkel írának fel. Mert három igen emlékezetes dolgokat ad itt édes Idvezítőnk előnkbe. (I.) Hogy a Pokolnak útja igen széles ugyan, tágas és könnyű, poros, mivelhogy sokan nyomják [20^v] azt. De annak végén vagyon egy szélesen kinyúlt nagy fekete kapu, és azon belől vagyon a kínos Pokol, és abban vagyon az olthatatlan örök tűz, mely készítettett az Ördögnek és az ő angyalinak (Matth 25:41). (II.) Hogy a mennyországnak útja igen keskeny ugyan, szoros, darabos és tövises, mivelhogy kevesen nyomják azt. De annak végén vagyon egy gyönyörűséges szép arany ajtó (Apoc 4:1)⁶⁶, azon belől vagyon a dicsőséges finyes mennyország; Christus abban vagyon az Istennek jobbja felől az minden örömmel és gyönyörűséggel teljes mennyországi dicsőséges élet (Psal 16:11). (III.) Hogy ennek megnyerése, erőlködése is serény munkát kíván, mert azt mondja édes Idvezítőnk: *Igyekezetek bemenni a szoros kapun, mert sokan (mondom nektek) igyekeznek bemenni, de nem mehetnek* (Luc 13:24). Minek okáért megsiratásra örökké méltó nagy boldogtalanságok (ne mondjam) esztelenségek az embereknek, hogy mégis legkisebb és utolsóbb dolgoknak tartsák a mennyországnak keresését és arról való szent elmélkedést. Su[mm]a[?].⁶⁷ Ez az oka, hogy [21^r] sok helyeken a Szentírásban, többi között ihon a mi leckénkben, szánakozva és keservesen panaszkodik Isten ez ellen az ő esztelenségek és magok felejtéségek ellen, így szólván: *Vajha eszesen volnának, megértenék ezt etc.*

Partes.⁶⁸ Két nagy dolog vagyon itt: (I.) Istennek feddőző panaszkodása az ő népének lelki esztelensége ellen. (II.) Az igaz lelki bölcsességnek fő célja, mely az embernek az ő utolsó állapotjának, avagy végének meggondolása.

Exegesis.⁶⁹ Magyarazzuk renddel. Az elsőt így teszi le az Úr lelke: *Vajha eszesek volnának, megértenék ezt.*

66 Margón: (Apoc 4:1).

67 Margón.

68 Margón.

69 Margón.

Lássuk meg itt: (1.) Mit akar Isten ezzel az felkiáltással: *Vajha!* (2.) Micsoda dolog volt az, melyet az ő népének értenie kellett volna, s nem értette?

(*Az elsőre felelet.*) Ezzel az felkiáltással az Úr Isten az ő frígyes népéhez való hármas indulatját fejezi ki. (1.) Az ő *szánakozását*, hogy tudniillik szánja ő Felsége, és csaknem megsiratja az ő népének nagy balgatagságát, hogy meg ne tudja gondolni az ő idvességére való dolgokat. (2.) *Panaszolkodását*, hogy nem csak szánja [21^v] azt az ő népében, hanem ugyan orcázza is érette, hogy a magok javára is oly ostobák. (3.) *Buzgó kívánságát*, hogy nemcsak pirongatja azért az ő népét, hanem ugyan kívánja is, hogy már valaha lenne eszek, és gondolnák meg az ő idvességekre való voltokat.

(*Az 2-dikra fel[elet]*). Hármat forgat itt Moses: (1.) Az Istennek kibeszélhetetlen sok jótéteményét, melyet eleitől fogva közlött az ő népével, melyet serényen előszámál a 6-dik verstől fogva a 15-dik versig. (2.) Az Sidó nemzetnek temérdek sok embertelenségeket és elszenyvedhetetlen nagy háládatlanságokat, hogy minek utána *meghízott volna az Izrael, port rúgott az jót tölt Urának, Istenének szemébe. Őellene rugódózott, és megutálta Istent, az ő megszabadításának köszikláját* (Deutr 32:15, 19). (3.) Az Istennek ellenek való rettenetes ítéletit és fenyegetését hirdeti, hogy *mikor ezt látta volna az Úr, megutálá haragjában az ő fiait és leányit. És mondá: Elrejttem az én orcámat előlük, s meglátom, mint járnak végre etc* (Deutr 32:19–28). Ezek volnának azok a dolgok, melyeket a [22^r] Sidóknak érteniek kellett volna, s nem értették, tudniillik az Istennek vélek közlött sok jó téteménye, a magok rút háládatlansága és az Istennek rettenetes, kemény fenyegetése, melyet minthogy nem értettek, úgy az ő utolsó állapotjokat sem gondolták meg. Ez az első részről.

A 2-dikat ami nézi, azt így teszi le az Úrnak lelke: *Meggondolnák az ő utolsó végeket.* Az embereknek négy kiválóképpen való utolsó végek van: (1.) A testi halál, mely köz minden emberekkel, jókkal és gonoszokkal. *Mert elrendeltetett dolog ez, hogy minden emberek egyszer egyszer meghaljanak, az után legyen ítélet* (Sid 9:27). (2.) Az ítélet, az mely is köz minden emberekkel, mind az rész szerint való ítélet, mert mihent a lélek a testből kimégyen, mindjárt az Istennek ítélő széki eleibe kell állani, és ott sententiát kell hallani, vagy jobbra, vagy balra lészen (Praed 11. 3), mind az közönséges ítélet is, mely mind testünkre, lelkünkre tartozik, és az utolsó nagy napon lészen. *Mert mindnyájan minékünk meg kell jelennünk a Christus ítélő széki előtt, hogy minden ember elvegye a jutalmát annak, [22^v] amit a testben cselekedett, ahhoz képest, amit cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt.* Mint Szent Pál mondja (2Cor 5:10), és amint a titok látó Szent János apostol is látta, és megírta (Jel 20:12). (3.) Végek az embereknek a kárhozat, mely csak a hitetleneké, poenitentia tartatlanoké és hypocritáké: *Mely olt-hatatlan tűznek* (Mat 3:12), *külső sötétségnek* (Matth 8:12), *égő kemencének* (Matth 13:42), *kénkövel és tűzzel égő tónak* (Jel 21:8), minek neveztetik a Szentírásban. Azért pedig, hogy azzal az ő rettenetes, kínos és gyötrelmes voltát fejezze ki, mivelhogy nincs oly szó, aki annak rettenetes voltát eléggé kifejezhesse, s azért ad olyan mérges titulusokat néki az Úrnak lelke. (4.) Vége az embernek az örök boldogság, melyről azt

mondja Idvezítőnk: *Atyám, akiket nékem adtál, azt akarom, hogy az holott én vagyok, azok is énvelem legyenek, hogy lássák amaz én dicsőségemet, melyet énnekem adtál* (Ján 17:24). Mely dicsőség minemű nagy légyen, nincs oly szív, ki azt meggondolhatná, nincs annál inkább oly nyelv, aki kimondhatná (1Cor 2:9). Ezek azok a végek, [23^r] kikről az embereknek leggyakrabban teljes életekben istenesen kellene gondolkodni, de nem gondolkodnak. S azért mondja Isten: *Vajha eszesek volnának, megértenék ezt, és meggondolnák az ő végeket*. Mintha így szólana az Úr Isten: Ha eszek volna az embereknek, bizony minden tehetségeket erre fordítanák, hogy holtok után való állapotjukban mennének jól végére. De ebből tetszik meg, hogy *tanács nélkül valók, és nincsen értelem benne* (Deutr 32:28), mert semmi, avagy igen kevés gondjok van erre.

Tudomány⁷⁰

Széles ez világon minden értelemnek, bölcsességnek és tudománynak felette legnagyobb és szükségesebb értelem, tudomány és bölcsesség az, hogy az ember még az ő jelen való világi életébéli állapotjából bizonyosan eszibe vegye, s megismerje azt, hogy ő holta után nem vész el, hanem minden bizonnyal idvezül. Isten adgya ezt előnkbe a jelenvaló leckében, midőn szánakozva panaszolkodik, és feddőzik ő Felsége az ő népére, hogy ez az mindenek felett legszükségesebb bölcsesség nincsen benne, az az hogy semmi [23^v] gondjok nincsen az ő idvességekre. Hogy pedig erre a bölcses-ségre minden idvezülni kívánó keresztyén embernek szüksége, még pedig legnagyobb szüksége legyen, megtetszik (1.) szentírási erős parancsolatokból, (2.) példákból, (3.) Szentíráson fundáltatott erős ratiókból.

A parancsolatok közül nem utolsó az, mely vagyon (2Cor 13:5): *Ti magatokat kísértitek meg, hogy ha vagytok-é az hitben. Ti magatokat próbáljátok meg, avagy nem ismeritek-é, hogy Christus ti bennetek vagyon? Hanem ha megvétettek vagytok*. Melyben azt kívánja az Apostol, hogy minden ember szorgalmasan végére menjen annak, mint van neki az életben dolga, van-é Jesus Christusban fundáltatott idvezítő igaz hiti, Istenben nyugovó bizonyos bizodalom, érzi-é magában annak munkáiból, hogy a Christusnak lelke őbenne lakozik? Hogy abból osztán csálhatatlanul megtudja azt, hogy ő néki holta is jól lészen dolga, el nem vész, hanem minden bizonnyal idvezül. Akiben ezek nem találtnak, bizony jaj annak. Jobb lett volna soha nem születni (Matth 26:24). Mert az nem a Christusé (Rom 8:9). [24^r] Szent Péter apostol is akarván megmutatni, hogy szükséges tudomány legyen ez is, azt mondja (2Petr 1:10). *Igyekezsetek, atyámfiai, a ti hivatalokat és választástokat megerősíteni*. Mintha mondaná: minden k[eresztyén] e[mbernek] ez legyen első és fő gondja, hogy azt megtudhassa s meg is mutathassa, hogy ő igazán a választottaknak számok közül való, és hogy immár belsőképpen el is hivatott Istentől az idvességre. Ide való Istennek

70 A margón a görög *deltával* (Δ) is jelölve.

amaz mondása is, mely vagyon Jeremiás prophetiájának 9-dik részének 23-dik, 24-dik verséig: *Ne dicsekedjék a bölcs az ő bölcsességében, az erős az ő erejében. Se a gazdag ne dicsekedjék az ő gazdagságában, hanem aki dicsekedik, ebbe dicsekedjék, hogy ismerjen és tudjon engemet, hogy én vagyok az Úr, ki cselekszem irgalmasságot, ítéletet, és igazságot, mert ezt akarom. Azt mondja az Úr. Az hol az ismeretén nem érti amaz pusztá, sovány speculativa notitiát, elmebeli ismeretet, mely az elveszendő hypocritákban, sőt az ördögben is megvagyon, mivelhogy ők is ismerik [24^v] és tudják az Istent (Jakab 2:9). Hanem érti a practica notitiát, amaz gyönyörűséges vigasztalásokkal teljes igaz isteni ismeretet, mellyel nemcsak koporsójáig határozza a szegény bűnös ember Istenben való erős bizodalmát, hanem túl is néz az halálón, és elhiszi, hogy amint életében szövetséges és irgalmas Istene volt neki az Isten, úgy az ő halálában és halála után is szövetséges és irgalmas Istene léssen nekie, és minden bizonynal irgalmas és igaz ígéreti szerint örök életet ad néki (Joh 10:28). Ezt az idvességes igaz isteni ismeretet commendálja édes idvezítőnk is (Ján 17:3), így szólván: *Ez pedig az örök élet, hogy tégedet (Atyám) egyedül ismerjenek (az emberek) igaz Istennek lenni, és kit elbocsátottál, a Jesus Christust.**

Midőn amaz jó tanítványok nagy örömmel praedicállásból Idvezítőnkhez visszatértenek volna, dicsekedvén azt mondják: *Uram, még az ördögök is engednek nekünk a te nevednek* (Luc 10:17). Méltó dicsekedés lehetett ugyan ez, úgy tetszik, de nem hagyja helyén egészen [25^r] Idvezítőnk, hanem azt mondja nékiek (Luc 10:20): *De azon ne örüljete, hogy az ördögök engednek nektek, hanem inkább azon örüljete, hogy a ti nevetek felíratott mennybe.* Melyben arra int és tanít bennünket, hogy nekünk mindig örömünknek és dicsekedésünknek ebben kell lenni világi életünkben, ha tudjuk és hisszük, hogy a mi nevünk felíratott öröktől fogva az Isten választottinak lajstromába, és holtunk után örök idvességünk léssen.

Az Isten régi szenteinek példájok is erre tanítanak bennünket, úgy mint, kik minden tehetségeket arra fordították, hogy azt ők megtudhassák, holtok után mint léssen dolgok. Az istennek régi jó szolgálja, Moses ezért könyörgött az Isten népével (Psal 90:12): *Taníts meg (Uram) minket, hogy tudhassuk meg a mi napinknak számát, hogy járassunk bölcs szívvel, azaz: Taníts meg minket arra a bölcsességre, hogy mi tudjunk te előtted járni szentségben és igazságban, hogy osztán arról is bizonyosak lehessünk, hogy holtunk után el nem veszünk, hanem bizonynal idvezülünk.*

[25^v] Dávid a 15-dik Soltárban minden elmélkedésit csak abban tölti el, így szólván ([Psal 15:1]): *Uram, kicsoda lakozik a te sátorodban, és kicsoda nyugszik meg a te szent hegyeden?* Az hol az isten sátorának s hegyének példázó nevezeti alatt a mennyország, a lakozásnak s megnyugovásnak nevezeti alatt pedig az mennyországi dicsőséges boldog örök élet értetik. Ide való amaz pünkösdi napján megtért szegény bűnös Sidóknak is példájok, kik is a Péter apostol praedicatiójára lelkekben megkeseredvén, mindjárt erről kezdene[k] tudakozódni, ezt ismervén legszükségesebb javoknak, így szólván Péternek és a több tanítványoknak: Mit cselekedjünk, atyámfiai, férfiak, hogy

idvezüljünk? (Act 2:37). Így amaz Philippi városból való tömlöctartó is (Act 16:30). Végezetre, midőn amaz sok nyomorúságoknak tengerében, annak is szintén a kellős közepiben bémerült Jób pátriarchát az ördög a kóborló Sabeusok és tolvaj Chaldeusok által, és az emésztő égi tűz által, a rettenetes forgószelel által, takarítva [26^r] minden marhájától, fiaitól, leányitól megfosztotta volna; testit a példa nélkül való undok gennyesedésekkel tetőtől fogva talpig megverte és megundokította volna; az ő maga házsártos embertelen feleségét, szolgálóit, fertelmeskedő[?] irgalmatlan barátit mind ellene támasztotta volna. Az mi nagyobb s keservesebb, az Isten ő maga is, ez szegény jámbort mintegy célba vévén, minden nyilait hozzá lövöldözte, szemeinek fínyit reá meresztette, és mint egy ellenség, fogait is csikorgatta volna ellene (Jób 6: 9). Mindennyi kínos és keserves próbái[?] között is ezzel a tudománnyal vigasztalja magát, így szólván: *Tudom én, hogy az én megváltóm él etc.* (Jób 19:25–26). Mintha mondaná: Jól tudom, s bizonyos vagyok én abban, hogy amint az én megváltóm él, és a földből, embersége szerint, feltámad, én is az ő feltámadásának ereje által a dicsőségre minden bizonytalansággal feltámadok, és élek, és meglátom az Istent etc.

[26^v] De továbbá, minémű szükséges tudomány legyen ez, hogy holtunk után való állapotunkat még ez életben bizonyosan megértsük és megtudjuk, megtetszik a [Christusnak?] világánál járó ratiókból is.

(I.) Mert e nélkül a tudomány nélkül, minden munkánk, fáradságunk s még isteni tisztületünk is csak merő haszontalanság. Szent Pál apostol praedicálván a feltámadásról, több argumentumok között azt mondja (1Cor 5:19): *Ha csak ez világon hiszünk a Christusban, minden embereknél nyomorultabbak vagyunk.* Én is bizony azt mondom, hogy ha csak világi dolgainkat tudjuk, holtunk után való boldogságunkról pedig bizonytalanok vagyunk, metszünk ez élettel?⁷¹ Bizony jobb volt volna, ha soha nem születünk volna, vagy ha immár születünk, szaporább volna az has istenű epicureusokkal csak azt mondanánk: *Együnk és igyunk, mert holnap meghalunk.* Mint ugyanott az Apostol (Apoc 15:32) hozza elő. Omnis (enim) actio certo fine suscipitur et terminatur. Ezen a világon minden cselekedetünknek bizonyos végének [27^r] kell lenni, hogy attul indíttatván annál nagyobb örömmel és mintegy megtelepedett szívvel munkálódjunk, tudván cselekedetünknek jó és hasznos végét.

Annál inkább hitünknek, reménységünknek és szeretetünknek munkájának bizonyos végének kell lenni, mely halálunk után való boldogságunk, melyet ha nem tudunk s nem hiszünk, lészen-é, nem-é? Csak annyi haszna lészen minden munkánknak, mint a Sysyphus kínjának, ki, miként nagy minden jajjal, bajjal, fáradsággal és sok izzadással a nagy nehéz követ a magas hegy tetejére felhajtja, ismét leszakasztja

71 A kéziratban: *meczünk*; a szó a *mit teszen* kifejezés összevonásából keletkezett, a 16–17. században gyakori. Vö. *Magyar Nyelvtörténeti Szótár*. Szerk. SZARVAS GÁBOR–SIMONYI ZSIGMOND, Bp. 1893, III. köt. 605; *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*. Főszerk. VÁMSZER Márta, Kvár–Bp. 1997, IX. köt. 184.

(ha igaz, amint a poeták írják). Így mi, akármennyit fáradjunk, de csak haszontalan leszen minden munkánk, ha az Istennek magas hegyén a dicsőséges finyes mennyországban meg nem állapodik a mi hitünknek határköve, mely a mi szegény bűnös lelkünknek boldogsága, mely amaz lelki szegelet kőben a Jesus Christusban fundál-
tatott (Act 4:11; Rom 2 etc).

(II.) Mert nélkül a tudomány nélkül, tudniillik holtunk után való boldogságunknak [27^v] tudása nélkül igen kicsinyt, avagy ugyan semmit sem különbözünk a pogányoktól, mert hiszen ők is tudják azt, hogy meghalván vagy elvesznek, vagy idevezülnek. Csuda azért, ha mi itt tovább nem látunk, s nem mehetünk a pogányoknál, holott *mi vagyunk a lelki Izraeliták, miénk a fiúság, a dicsőség, a parancsolatok, a törvények és az ígéretek* (Rom 9: 4–5). Úgy mint, *kik bizonynal elhittük, hogy sem élet, sem halál etc. el nem szakaszthat minket az istennek szerelmitől, mely vagyion a Jesus Christusban* (Rom 8: 38–39).

(III.) Mert e nélkül a tudomány nélkül sokan megcsalják magukat, és úgy járnak, mint aki eszik álmában, és jóllakik, s ha felserken, hát üres a hasa (Esa 29:8). Sokan azt ítélik, hogy holtok után önekik jól leszen dolgok, mivelhogy ők is a Christus nevit vallják, hébe-hóba templomba mennek, praedicatiót hallgatnak, sacramentummal élnek etc., azonban nem veszik észre, hogy pokolban [28^v] serkennek fel, amaz irgalmatlan gazdaggal (Luc 16:[19–31]). S az ilyenek felől mondja Idvezítőnk: *Nem minden, aki mondja nékem: Uram, Uram! megyen bé a mennyeknek országába* (Matth 7:21–23).

Usus documenti sequuntur

1. Usus est inform[ationis].⁷² Még az ő jelen való világi életében bizonyos lehet hát a k[eresztyén] ember az ő idvessége felől, Jób pátriárával, ki azt mondá: *Én is jól tudom, hogy az én Megváltóm él etc.* (Jób 19:25), Szent Pállal, ki így szóla: *Tudom, kinek hittem, etc.* (2Tim 1:12 et 4:7–8) és több minden idevezült és idevezülendő hívekkel, kik azt mondják: *Tudjuk mi, hogy ha ez mi földi házunknak hajléka elbomol, épülésünk leszen Istentől, nem kézzel csinált házunk, hanem örökké való mennyországban* (2Cor 5:1 et sequ[entes]) etc. K[érdés]: Vajon miből lehet a keresztyén ember bizonyos az ő idvessége felől? F[elelet]: Többi között ím ezekből: (1.) Az hitből, mert *aki hiszen, idevezül* (Joh 3:36). (2.) A hitből származott jó cselekedetéből, [28^v] szent kegyes életből, mert *ígéreti van annak Istentől, mind ez jelenvaló, s mind az következendő világon* (1Tim 4:8). (3.) Istennek az örök életre való elválasztásának decretomának változhatatlanságából, mert *az Istennek erős fundamentoma megáll, melyek pecségi ez. Tudja az Isten, kik legyenek övéi etc.* (2Tim 2:19). Vide (Matth 24:24). (4.) Az Szentlélek Istennek a mi lelkünkkel együtt járó tanúbizonyosság tételéből, mert *azon Szentlé-*

72 Margón. Jelentése: oktatásnak haszna.

lek térszen a mi lelkünkkel együtt bizonyyságot arról, hogy mi Istennek fiai vagyunk, Istennek örökös, Jesus Christusnak örököstársai (Rom 8: 16–17). (5.) A megigazulásból, mert etc. (Rom 5:1; 8:1). (6.) A mi megszenteltetésünknek érzéséből (Philipp 1:6). Egy-szóval a mi idvességünknek minden gradusiból, melyeket, mint szép aranylánc sze-meket, öszve fűzött az apostol (Rom 8: 29–30) etc.

[29^r] 2. Usus est ref[utationis].⁷³ Feddi ez tudomány azokat az embereket, kik ez szív élesztő és idvességes tudománynak ellene tanítanak, mineműek a Páristák, Sociniánusok, Árminiánusok etc. (II.) Mi közöttünk azokat, kik soha azon nem igye-keznek, hogy holtok után való állapotjokról, i.e. idvességekről bizonyosok lehessenek, hanem avagy csak úgy élnek, mint Atheusok, Isten nélkül valók. Vagy csak elhitetik magokat holmi csalárd jelekkel, hogy már ők is idvezülnek. (Vide rationem ult[imam] doc[umen]ti!)⁷⁴ Bizony, jaj az ilyeneknek! Mert *értelem és tudomány nélkül valók, s vesznek, ha jó ideje fel nem serkennek* (Deutr 32:28, Hos 4: 6).

3. Usus est hort[ationis].⁷⁵ Él j hát úgy, ember, (az Úr nevében kérlek), hogy holtod után való állapotodról bizonyos lehess! Mert különben mi haszna életednek, mikor lelked ismereti reád támadván sok bűneidért vádol, az ördög a kárhozattal ijeszt, Isten haragjával rettent etc. [29^v] Egyebet nem tehetnél, hanem enélkül a tudomány nélkül kétségbe esnél, s elvesznél, mint Cain, Judas, Saul etc. Mivel pedig a sok különb-különb féle kísértetek, próbák és hittel tusakodó kételkedések miatt mindenkor egy-aránt nem lehetsz bizonyos idvességed felől, amaz igazságnak lelkit a Szentlélek Úr Istent kérjük, hogy segélje fel erőtlenségedet, nevelje gyenge hitedet, hogy diadalmat vevén lelked ellenségén, s elvégezvén boldogul pályafutásodat, elvehessed az életnek coronáját! Amen! Mi Atyánk etc.

Applicatio

Eddig vagy az én együgyű beszélgetésem s tanításom erről az idvességes maté-riáról. Már hogy szómat fordítsam ez előttünk gyászos koporsókban fekvő, életek-ben egymást szerető, s halálokból is egymást csakhamar követő két testvér szerelme-tes atyafiakra. Amaz sok száz esztendőktől fogva fennálló, s még mostan is tisztessé-ges hírrel fnyló [30^r] nagy Vas familiának két meghervadott ágaira, néhai T[ekintetes], N[agyságos] cegei ifjabbik Vas György Uramra és Vas Ágnes Asszonyra. Kiknek, ha világi életeket meggondolom, bátran azt mondhatom, hogy szert töttenek volt ezek még az ő világi életekben erre az unum necessariumra,⁷⁶ mindenek felett legszüksé-gebb bölcsességre, mellyel nem csak koporsójokig határozták Istenben való bizo-dalmokat, hanem azon túl is nézzenek hiteknek szemeivel, azaz elhitték azt bizonyo-

73 Margón. Jelentése: cáfolásnak haszna.

74 Jelentése: Lásd a tudomány utolsó pontját!

75 Margón. Jelentése: intésnek haszna.

76 Jelentése: az egyetlen szükséges dologra.

san, hogy amint életekben az Isten szövetséges és kegyelmes Istenek volt, úgy az halálban és halálok után is azon szövetséges Istenek léssen, és változhatatlan tökéletes igazságú igireti szerint megadgya nékiek az örök életnek boldogságát minden bizonnyal.

Melyben meg sem csalatkoztak, mert az irgalmas Isten ez mostan fennforgó, édes nemzetünket az emésztő fegyver által naponkint fogyató, s országunkat [30^v] pusztító nagy zűrzavar elől, a szép csendes halál által, mintegy ugyan elragadá, és nem engedé (mint régen Jósias királynak, 2Kir 22:20), hogy meglássák ezt az nagy gonoszt, melyet mi ma szomorúan látunk és hallunk, hanem amint mondám, oly szép csendes halál takarítá el őket, hogy az ő halálok igazában mondattathatik csendes álomnak és aluvásnak, mint halálnak.

Minek okáért bátran mondom itt is, hogy noha testek itt előttünk ez gyászos koporsókban fekszenek (várván az ő nyugodalmoknak helyit), de lelkek Istennél a mennyei bódogságban örvend.

Mivelhogy láttam Jesus Christusban fundáltatott hiteknek szép jeleit, melyeket mi szükség énnékem számlálnom, holott csak mostan igen bölcsen és ékesen számláltattanak azok elő a ti hallástokra. Azt mondom [31^r] azért néktek az ő koporsójok mellett siránczó tisztességes személyeknek, megkeseredett atyafiaknak: nem illő, hogy őrajtok mód nélkül siráncozzatok, hanem hogy lelketeket a bév[séges?] tűrésnek által bírván, ezt mondjátok Dáviddal: *megnémulok, nem szólok, mert tudom, hogy mindezeket az Úr cselekedte* (Psal 39: [10]).

Nevezetesen, tenéked szólok, Tekintetes Asszonyom! Ki valál életében néhai Tekintetes jó Uramnak szerelmetes házastársa, keserves nyavalyáiban igazán dajkája, s szenyvedésének társa. Sírással mód nélkül magadat ne törjed, hanem, több vigasztalásid között, ez így legyen jeles vigasztalásod. Hogy noha a bölcs Isten, mint irgalmas Atya, mikor szerelmetes férjedet terhes nyavalyájával meglátogatta, tégedet is megostorozott, mivel kevés, igen kevés világi gyönyörűségedet élhetted mellette az házassági szent szövetségben, [31^v] mert valamikor szokott nyavalyáját, (a köszvény) miatt való keserves fájdalmit láttad, siralmas jajgatásit hallottad (magam tudom s láttam, mivel olyankor gyakran ott forgottam), mint az éles tör, úgy járják vala azok által szívedet, mely miatt könnyhullatásiddal áztattad szomorú orcádat, s gyakrabban álom nélkül töltötted el éjszakáidat, és így te is szerelmetes férjeddal együtt szenyvedtél, s mégis véle való házassági szövetségedet soha nem bontottad, hanem hozzája való igaz hűségedet mindvégig állhatatosan megtartottad. Melyet minden bizonnyal kegyelmes tekintetbe veszen az Úr, és árva özvegységedben kegyelmesen gondodat viseli, úgyhogy bátran azt mondhatod Dáviddal: [32^r] *Ha az én atyám, és az én anyám elhadnak engemet, az Úr hozzá veszen engemet* (Psal 27:10). Amen!

Az Úr ezeket írja bé lelke által szívetekbe, és készítsen el bennünket fejenkint a boldog kimúlásra! Amen! Mi Atyánk etc.

Imádság ez praedicatio előtt

Bölcs, hatalmas Isten! Minden testeknek és lelkeknek Istene, minékünk az Úr Jesus, Christusban megengeszteltetett jóakaró édes Atyánk. Aki hatalmas vagy mindeneken, földieken, mennyieken, teremtetett embereken. Ki valamit akarsz odafől az Égnek seregiben, és itt alatt, a földön lakozók között, mindeneket hatalmason és szabadoson megcselekedheted, senki a te kezedet meg nem tartóztatja, sem azt nem mondhatja: Mit cselekeszel?

Te, Uram, megölsz és megelevenítesz, a pokolra alávetsz és ismét felhossz, szegénnyé teszesz [32^v] és meggazdagítasz, bánattal, keserűséggel illetsz. Te ismét, mint minden vigasztalásnak kegyelmes jó Istene, kegyesen megvigasztalsz. Uram, mikoron ezt az embert, az ő nagy gyarlóságáért megfedded, azonnal elvész az ő szép ábrázatja, mint az molytul megemésztetett szép ruha. Taníts meg azért minket, hogy tudhassuk a mi napjainkat, és járhassunk bölcs szívvel, hogy így a mi idvességes elaluvásunk után lelkünk köttessék bé a Jésus vére által az életnek csomójába. Amen! Mi Atyánk etc.

THE REPRESENTATION OF THE DEVOTIONAL LIFE OF NOBILITY.
ISTVÁN SZENTJÓBI NAGY'S FUNERAL SERMONS
ON GYÖRGY AND ÁGNES WASS DE ȚAGA (1705)

Keywords: *manuscript; funeral sermon; early modern period; piety; István Szentjóbi Nagy; Wass de Țaga family*

The paper examines the ways Reformed priest István Szentjóbi Nagy represents in two manuscript funeral sermons his patrons, the siblings György and Ágnes Wass de Țaga (Cege), who died in 1703, and were buried on the 26th of September 1705, during the time of the Rákóczi War of Independence. In portraying the two deceased, Szentjóbi relies heavily on Biblical models. The text of the sermons served in the scribal publicity as devotional reading, consolation or conduct example for widow, for the Wass de Țaga family or even for the wider community.

REPREZENTAREA VIETII DEVOTIIONALE NOBILIARE.
PREDICILE FUNERARE ALE LUI ISTVÁN SZENTJÓBI NAGY
ROSTITE LA CEREMONIILE FUNERARE ALE LUI
GYÖRGY ȘI ÁGNES WASS DE ȚAGA (1705)

Cuvinte-cheie: *manuscript; predică funerară; premodernitate; István Szentjóbi Nagy; familia Wass de Țaga*

Lucrarea detaliază modul în care preotul reformat István Szentjóbi Nagy prezintă în două predici funerare păstrate în manuscris frații György și Ágnes Wass de Țaga, care au trecut în

nefință în anul 1703, și au fost înmormântați pe 26 septembrie 1705, în timpul războiului de independență al lui Francisc Rákóczi al II-lea. În prezentarea portretelor celor doi Szentjóbi s-a bazat foarte mult pe modele Biblice. În publicitatea manuscriptică textele predicilor puteau servi ca lecturi devoționale, consolații sau exemple pentru organizarea modului de viață atât pentru familie, cât și pentru o comunitate mai largă.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK¹

Bp. = Budapest

Buc. = București

Buk. = Bukarest

EME = Erdélyi Múzeum-Egyesület

KEK = Kolozsvári Egyetemi Könyvtár

Kvár = Kolozsvár

MTA = Magyar Tudományos Akadémia

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

OSzK = Országos Széchényi Könyvtár, Budapest

sz. = szám (folyóiratoknál)

Uo. = ugyanott

Uő = ugyanő

vö. = vesd össze

1 A rövidítések a lábjegyzetekre vonatkoznak.